

KUL TÚRA SLOVA

Vedecko-popularizačný
časopis pre jazykovú
kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV
a Jazykového odboru
Matice slovenskej

Časopis vychádza s finančnou
podporou Otvorenej akadémie

otvorená
akadémia

HLAVNÁ REDAKTORKA
Sibyla Mislovičová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Iveta Vančová

REDAKČNÁ RADA

Adriana Ferenčíková, Juraj Glov-
ňa, Dana Guričanová, Robert
Hammel, Renáta Hlavatá, Ingrid
Hrubaničová, Martin Chochol,
Bronislava Chocholová, Ján Ka-
čala, Natália Kolenčíková, Ľubor
Králik, Jana Levická, Sibyla Mis-
lovičová, Slavomír Ondrejovič,
Lucia Molnár Satinská, Iveta
Vančová, Pavol Žigo

REDAKCIA

811 01 Bratislava, Panská 26

OBSAH KULTÚRA SLOVA – ROČNÍK 55 – 2021 – ČÍSLO 4

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- KAČALA, Ján: Systémový a pragma-
tický prístup k používaniu prívlastňo-
vacieho zámena *svoj* 193
- VALENTOVÁ, Iveta: Zo slovenskej
onomastickej terminológie: *meno*,
názov 200

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

- HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT,
Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Meno-
slovie systematických kategórií cievnatých rastlín. 5. Podtribusy a ostatné
nižšie kategórie 210
- BAČOVÁ, Mária: Latinsko-slovensko-
česko-rusko-bieloruský slovník ofi-
ciálnych názvov liečivých rastlín 217

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

- Slovenské anojkonymá utvorené zo
základu *brija*. A. Ramšáková 228

ROZLIČNOSTI

- Lobby bar* – pravopis a ekvivalenty.
S. Mislovičová 238

SPRÁVY A POSUDKY

- Na začiatku každej zmeny myslenia je
inšpirácia. M. Debnár 243

SPYTOVALI STE SA

- Profilácia, reprofiliácia alebo profilizá-
cia, reprofilizácia?* J. Páleníková . 247
- Ako skloňovať meno *Ján Mária Vian-
ney?* S. Duchková 248

Z WEBOVEJ PORADNE

Objekt supervízie	251
Cyril a Metod	251
Šaliarsky a tornal'ský	252
Priezvisko Štefánik	252
Je slovo <i>štatutár</i> spisovné?	253
<i>Sinti</i> alebo <i>Sintovia</i> ?	253
<i>Reprezentanti</i> a <i>reprezentanty</i>	253
PRIPOMÍNANIE SI	255

KUL TÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV a Jazykovedného odboru Matice slovenskej. Ročník 55, 2021, č. 4 (31. 8. 2021). Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Panská 26, 811 01 Bratislava. IČO 00167 088. Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Časopis vychádza s finančnou podporou Otvorenej akadémie. Hlavná redaktorka PhDr. Siblya Mislovičová. Výkonná redaktorka Mgr. Iveta Vančová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 8,50 €, jednotlivé čísla 1,50 €. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, e-mail: periodika@matica.sk, tel. 043/3812826. Evidenčné číslo 3696/09. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202 Distributed by Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, Slovakia.

© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied, Bratislava

© Matica slovenská, Martin

Vytlačila tlačiareň Fork, s. r. o., 2021

Cena 1,50 €

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

Systémový a pragmatický prístup k používaniu privlastňovacieho záměna svoj

JÁN KAČALA

Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Abstract: The author presents a possibly different approach of the user and the linguist to the use of the possessive pronoun „svoj“ in written Slovak and to its evaluation. The systematic approach is based on the system rules, their knowledge, and respect, while the pragmatic approach does not give the system rules and their knowledge such importance and binding force, tolerating their circumvention, but the condition that such use of the pronoun „svoj“ does not cause an error in the proper understanding of the conveyed linguistic information must be fulfilled. Misunderstanding and possible linguistic error are prevented by the user’s reliance on human knowledge of the external world and his practical human experience.

Keywords: possessive pronoun „svoj“, systematic approach, pragmatic approach, language user, conflict situation, user’s practical experience

Jestvovanie špecifického privlastňovacieho záměna *svoj* v slovenčine, ako aj v iných slovanských jazykoch na vyjadrovanie privlastňovacieho vzťahu nie v relácii ku konkrétnej gramatickej osobe, označenej jednotlivo

príslušným lexikálnym prostriedkom (čiže – v zmysle vymedzenia danej gramatickej kategórie – podľa spôsobu účasti, prípadne neúčasti na rozhovore), lež všeobecne, na vyššom či abstraktnejšom stupni jazykovej stavby, t. j. v rámci vety v relácii ku gramatickému podmetu, sa v jazykovede všeobecne prijíma ako osobitnosť v realizácii privlastňovacieho vzťahu v stavbe jazyka. Robí sa tak najmä pri porovnávaní slovenčiny s neslovanskými jazykmi, konkrétne napríklad s nemčinou, v ktorej niet zámena zodpovedajúceho slovenskému privlastňovaciemu zámenu *svoj*, ktoré by teda prekračovalo hranice jednotlivých osôb, t. j. ekvivalentov slovenských zámien *môj*, *tvoj*, *jeho* v jednotnom čísle a *náš*, *váš*, *ich* v množnom čísle, a vyjadrovalo by takýto privlastňovací vzťah rýdzo na syntaktickej úrovni, prípadne na úrovni vety (t. j. v relácii k podmetu, prípadne aspoň k subjektu neprísudkového deja).

Situácia s používaním uvedených jednotlivých osobných zámien vo vzťahu k všeobecnejšiemu zámenu *svoj* v našom jazyku sa dokonca vyvinula do takého stavu, že použitie konkrétneho, t. j. osobného privlastňovacieho zámien pre jednotlivé gramatické osoby, namiesto všeobecného privlastňovacieho zámien *svoj* sa v nepríznačkovej situácii nepokladá za jazykovo korektné. To značí, že povedzme vyjadrenie *Ja milujem svoju vlasť* bez prítomnosti jeho istej intenzifikácie či zvýraznenia zo strany hovoriacej osoby sa v písomných aj ústnych prejavoch žiakov alebo študentov opravuje na podobu *Ja milujem svoju vlasť*, ktorá sa hodnotí ako jazykovo neutrálna. Podobným spôsobom sa postupuje v redakciách pri redigovaní textov určených na publikovanie. Z toho sa ukazuje, že privlastňovacie zámien *svoj* má v systéme zámien a konkrétnejšie privlastňovacích zámien, ako aj v štruktúre vety špecifické a pevné miesto a toto miesto treba pri používaní jazyka v jazykovom prejave rešpektovať.

Na uvedenie privlastňovacieho zámien *svoj* do širších súvislostí v rámci zámien ako osobitného slovného druhu tu pripomenieme základné skutočnosti, ktoré sa o tomto zámene uvádzajú v reprezentatívnom diele o slovenskej tvaroslovnej sústave – v Morfológii slovenského jazyka z roku 1966. Slovný druh zámien sa tu podľa vecného významu člení na šesť skupín, a to na osobné, zvrätané, ukazovacie, opytovacie (používané aj vo vzťahnej funkcii), neurčité a vymedzovacie. Pritom „osobné a zvrätané zámiená tvoria užšiu skupinu v rámci všetkých zámien, lebo sú okrem iného pomenovaním gramatických funkcií“ (c. d., s. 235) a od ostatných druhov zámien

sa odlišujú aj tým, že obidve skupiny sa rovnako členia na základné a prívlastňovacie. Zámeno *svoj* je teda podľa citovanej Morfológie slovenského jazyka zvrtné prívlastňovacie zámeno. Rovnaké chápanie tejto základnej zámennej tematiky nachodíme aj v publikácii Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia od trojice autorov J. Oravec, E. Bajzíkova a J. Furdík (2. vyd. z roku 1988); uvádza sa tu rovnaký počet jednotlivých druhov zámen, rozdielne je iba poradie, v ktorom sa preberajú tieto druhy zámen, tak ako sú vyčlenené z hľadiska „lexikálno-sémantických a funkčných rozdielov“ (c. d., s. 110 – 111).

Špecifickosť prívlastňovacieho zámena *svoj* v relácii k jednotlivým konkrétnym (osobným) zámenám sa v gramatických a iných (napríklad aj dôkladnejších slovníkových) prácach vystihuje formuláciou, že „prívlastňovacie zvrtné zámeno *svoj* prívlastňuje hociktorej gramatickej osobe, ak je príslušná osoba subjektom deja. V týchto podmienkach má platnosť všetkých prívlastňovacích osobných zámen, najčastejšie zámen tretej osoby. Osobné prívlastňovacie zámená sa tu uplatňujú len výnimočne, napr. pri dôraze (odmietaní)“ (Morfológia slovenského jazyka 1966, s. 253). Na nasledujúcej strane tohto diela sa v rámci vymedzenia základného použitia tohto zámena citovaná zovšeobecnená formulácia spresňuje: „Zámeno *svoj* vyjadruje širší vlastnícky alebo rodinný vzťah k osobe alebo veci, ktorá je gramatickým podmetom vety, resp. logickým subjektom neprísudkového deja.“ (c. d., s. 254) V podobnom duchu sa vec vysvetľuje v Krátkom slovníku slovenského jazyka (5. vyd., 2020, s. 716): v zodpovedajúcej heslovej stati sa tu píše, že zámeno *svoj* ako zvrtné prívlastňovacie zámeno vyjadruje „prívlastňovanie hociktorej gramatickej osobe, ak je pôvodcom deja, obvyčajne podmetom (ako vlastníctvo, prináležanie a pod.; okrem citového dôrazu, napr. *nechajte si tie vaše peniaze*)“¹, a nasledujú príklady, ukazujúce používanie tohto zámena v jazykovej praxi.

Obidve diela ďalej prinášajú dôležité informácie o tom, že zvrtné zámeno *svoj* sa v našom jazyku používa v početných ďalších významoch a vyskytuje sa aj v substantivizovanej podobe a vo viacerých ustálených spojeniach, prípadne vo frazeologických jednotkách. Dá sa predpokladať, že aj takáto viacvýznamovosť a mnohofunkčnosť, ako aj celkové široké využívanie zá-

¹ V citáte zo slovníka sa nepridržiavame grafických prostriedkov typických pre postup v lexicografickom diele.

mena *svoj* v každodennej jazykovej praxi prispievajú k tomu, že sa v časti jazykovej praxe stretáme aj s takým výskytom tohto záměna, ktorý by sme v istom zmysle mohli označiť ako konfliktnú situáciu. Máme na mysli predovšetkým také javy, keď v dvojčlennej vete je plnohodnotne zastúpený podmet vety aj predmet vety a zvrätne záměno v nej jednoznačne vyjadruje privlastňovací vzťah k predmetu, nie k podmetu. V takých prípadoch by sme oprávnene mohli predpokladať, že pri upotrebení záměna *svoj* v takto vystavanej vete by malo byť istým spôsobom uprednostnené vyjadrenie privlastňovacieho vzťahu k podmetu, keďže práve tento vzťah je pri tomto záměne dominantný. Z toho vychodí, že na vyjadrenie privlastňovacieho vzťahu k pomenovaniu nepodmetovej (konkrétne predmetovej) substancie by sa na dosiahnutie významovej, prípadne obsahovej jednoznačnosti vyjadrenia mali využiť príslušné konkrétne, t. j. osobné privlastňovacie záměna, platné pre jednotlivé gramatické osoby.

Aby sme sa nepohybovali iba v teoretickej rovine, v ďalšom výklade vyjdeme z konkrétnej, náhodne vybratej vety pochádzajúcej od Ľuboša Juríka: *Do úradov sa vracali tí istí úradníci, ktorí predtým utláčali slovenské obyvateľstvo a ktorých revolúcia vyhnala zo svojich miest.* V záverečnej súčasti tohto zloženého súvetia je jednoznačným podmetom pomenovanie *revolúcia*, na predmet označený v prvej časti súvetia ako *úradníci* odkazuje tu vzťahový výraz v tvare *ktorých* a uvedenému predmetu sa prostredníctvom záměna *svoj* privlastňuje pomenovanie *miesta* v tvare genitívu plurálu *miest*. V duchu nášho doterajšieho uvažovania by sme spojenie *svojich miest* so zvrätným privlastňovacím záměnom mali posudzovať v relácii k podmetovému pomenovaniu *revolúcia*, ale to zjavne nezodpovedá vyjadrovaciemu zámeru podávateľa, keďže tu nejde o vyjadrenie akýchsi potenciálnych „miest vlastných revolúcií“. Na tomto základe by bolo treba vyjadrovanie privlastňovacieho vzťahu pomocou záměna *svoj* pokladať v citovanej vete za nenáležitú a na zjednoznačnenie významu vety záměno *svoj* v danom spojení nahradiť konkrétnym osobným záměnom *ich*; veta by teda nadobudla podobu *Do úradov sa vracali tí istí úradníci, ktorí predtým utláčali slovenské obyvateľstvo a ktorých revolúcia vyhnala z ich miest.* Takáto podoba vety je významovo aj formálne jednoznačná a z jej podoby nevyplýva nijaké možné neporozumenie obsahu, prípadne nedorozumenie. Je to taká podoba, ktorú by bol mal upotrebiť ako náležitú z hľadiska vyjadrovacieho zámeru aj autor vyjadrenia.

Na druhej strane si možno položiť potenciálnu aj reálnu otázku, či takáto úvaha nie je len jednostranná a až priveľmi „odborná“ či priam „odbornícka“, či teda pri posudzovaní zrozumiteľnosti takého vyjadrenia skutočne treba uplatňovať iba alebo predovšetkým takýto postoj, vychádzajúci dôsledne zo systémového usporiadania jazyka a v danom prípade zo systémového usporiadania vety, a či sa neprikloniť skôr k pragmatickému pohľadu na vec. Možno si totiž oprávnenne položiť otázku, či pri bežnom čítaní takej vety sa naozaj vo všeobecnejšom rozsahu pociťuje naznačený významový skrat v podobe prisúdenia úradníckych miest revolúcii. Na takto sformulovanú otázku istotne možno odpovedať záporne a chápať pôvodné autorské vyjadrenie ako čitateľsky prijateľné aj všeobecne zrozumiteľné. Nadhodený problém by si istotne zaslúžil širšie posúdenie v podobe aspoň menšieho sociologického prieskumu, pri ktorom by sa zisťovalo, koľko a akých používateľov spisovného jazyka by pri hľadaní odpovede na predložený problém postupovalo podľa naznačeného systémového prístupu a z druhej strany podľa spomenutého pragmatického prístupu. Oprávnenne sa možno nazdávať, že by prevážili odpovede formulované z hľadiska tohto druhého, t. j. pragmatického prístupu. Pravdaže, súčasťou takého zisťovania by mala byť aj otázka, či sa pri hľadaní správnej odpovede náležite aj identifikuje skutočné vyjadrenie privlastňovacieho vzťahu zámenom *svoj*. Odpoveď na túto otázku už predpokladá nie iba pragmatický prístup k správne rozlúšteniu danej informácie, ale aj istú systémovú analýzu daného vyjadrenia. Na takúto analýzu, pravdaže, sú potrebné aj isté vedomostné predpoklady, prípadne poznatky o jazyku, ako aj kladné rozhodnutie opytovaného subjektu, t. j. jeho ochota zaoberať sa istým rozborom a interpretovaním predstaveného problematického javu.

Predstavený koncept pragmatickosti pri posudzovaní jazykovej oprávnenosti pôvodného znenia vety spočíva v tom, že sa daná veta berie ako taká, aká je, že sa nezisťuje – najmä nie do podrobností – jej systémová stavba a pokladá sa za zrozumiteľnú v tom zmysle, ako to podáva autor, to značí, že vo svojej podstate napĺňa predpokladaný komunikačný cieľ. Z dvoch možných prístupov k praktickej interpretácii významu, prípadne obsahu vety sa tu systémový prístup istým spôsobom dostáva do úzadia a uprednostňuje sa praktický prístup používateľa, ktorý sa nepostavil k obsahu či ani k forme vety s dajakou pochybnosťou, nezamýšľa sa teda nad jazykovou správnosťou

ťou danej vety a zjavne ani nepochybuje o jej jazykovej správnosti, lež berie do úvahy iba jej pragmatické poslanstvo, tak ako vychádza z úmyslu autora daného vyjadrenia. Pri takomto prístupe sa istotne neberie zreteľ na to, že teoreticky by sa vo vete zahŕňajúcej pomenovanie podmetu aj predmetu mal pri posudzovaní výskytu zvrätneho privlastňovacieho zámene *svoj* istým spôsobom uprednostniť vzťah tohto zámene k pomenovaniu podmetu. Pri pragmatickom prístupe sa taká úvaha nepochybne javí ako čisto špekulatívna.

Na druhej strane aj jazykovedná literatúra nás presvedča o tom, že spomenuté uprednostňovanie vzťahu privlastňovacieho zámene *svoj* k pomenovaniu subjektu deja osobitne v podmete je reálne. Potvrzuje to napríklad úvodný výklad spôsobu používania českého ekvivalentu rozoberaného slovenského privlastňovacieho zámene *svůj* v jednozväzkovom Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost z roku 1978. V záhlaví tejto heslovej state sa tu celkovo o tomto zvrätnom privlastňovacom zámene píše, že sa používa v konkurencii s osobnými privlastňovacími zámenami: zvrätné privlastňovacie zámeno *svůj* „býva pri totožnosti pôvodcu deja a osoby alebo veci, ktorej sa privlastňuje (v 1. a 2. osobe množného čísla ide o totožnosť aj čo do počtu, ináč býva *naš* alebo *váš*: *my vojáci naši* /tj. všech Čechů a Slováků/ *vlast ubráníme*)“ (c. d., s. 537). V ďalšej časti heslovej state sa uvádza významové členenie tohto privlastňovacieho zámene, doložené príkladmi. Pri základnom, 1. význame sa uvádza, že „privlastňuje alebo prisudzuje tej osobe, prípadne veci, ktorá je v danej vete pôvodcom deja (najčastejšie podmetom)“ (c. d., *ibid.*)².

Ako vidno, v našej stati nepodávame rozhodné ani definitívne riešenie predloženej otázky, pracovne označenej ako konfliktná situácia privlastňovacieho zámene *svoj* vo vete, ktorú sme použili ako východiskovú. Takto vystavaná veta nepochybne nie je výnimočná a pri cieľavedomom sledovaní danej témy napríklad v literárnych textoch by sme takých príkladov mohli nájsť oveľa viac. Od takých príkladov, ktoré v jazykovej praxi neprinášajú nedorozumenie a možno ich posudzovať s istou toleranciou ako prijateľné, lebo sú všeobecne zrozumiteľné, však treba jednoznačne oddeliť prípady, keď nevhodné upotrebenie zvrätneho privlastňovacieho zámene *svoj* vnáša do komunikácie neistotu a neporozumenie a je teda jednoznačne jazykovo chybné; aj také bývajú totiž súčasťou jazykovej praxe.

² Aj tu sme sa vyhli napodobňovaniu lexikografického postupu.

Istotne aj samo zistenie istého počtu opytovaných subjektov, ktorí by sa priklonili k naznačenému systémovému riešeniu alebo z druhej strany k pragmatickému riešeniu, by mnohé poznatky naznačovalo; pri takom prístupe sa otvára aj otázka jestvovania či nejestvovania naznačenej jazykovej, prípadne konkrétnejšie: gramatickej chyby. Aj v našom prípade by sa bolo treba popasovať s hľadáním odpovede na všeobecnejšie platnú otázku, či pri posudzovaní istého javu zo systémového hľadiska ako problematickeho a pri jeho uznaní za prijateľný z pragmatického stanoviska možno alebo treba hovoriť o jazykovej chybe. Zároveň by tak pri širšom pohľade na vec veľmi jednoznačné priklonenie sa k pragmatickému prístupu pravdepodobne poukazovalo na potrebu racionálne zamerať najmä naše školské jazykové vzdelávanie, aby sa osobitne u používateľov spisovnej slovenčiny poučenejších organizovanou výučbou dosiahla istá vyváženosť pri naznačenom systémovom prístupe k jazyku z jednej strany a pragmatickom prístupe z druhej strany. Pri vzájomnom vzťahu týchto dvoch prístupov možno práve u spomenutých poučenejších používateľov spisovnej slovenčiny predpokladať jestvovanie istého zdravého napätia, ale obidva prístupy by sa nemali ocitnúť v trvalom konflikte.

LITERATÚRA

Krátky slovník slovenského jazyka. 5., doplnené a upravené vyd. Red. J. Kačala, M. Pisárčiková, M. Považaj. Martin: Matica slovenská 2020. 956 s.

Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1966. 896 s.

ORAVEC, Ján – BAJZÍKOVÁ, Eugénia – FURDÍK, Juraj: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988. 232 s.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Red. J. Fílipec, F. Daneš. Praha: Academia 1978. 800 s.

KS

Zo slovenskej onomastickej terminológie: meno, názov

IVETA VALENTOVÁ

Jazykovedný ústav L. Štúra SAV

Bratislava

Abstract: In Slovak linguistic terminology, the word *meno* (name) is used as a part of terms when designating types of substantives, e.g. *podstatné meno* (noun, substantive), *všeobecné podstatné meno* (common noun, appellative), *vlastné meno* (proper name). In onomastic terminology, the following distinction between the terms *meno* and *názov* has been established: *Name* is used for a proper name of a living being, e.g. *meno človeka* (name of human), *meno zvieratá* (name of animal); *rodné meno* (first name), *osobné meno* (personal name), and *názov* for a proper name of an inanimate object or a phenomenon, e.g. *názov mesta, lúky, ulice, výrobku* (name of city, meadow, street, product); *zemepisný názov* (geographical name), *miestny názov* (settlement name), *vodný názov* (water name, hydronym).

Basically, international terms *bionym* and *abionym* correspond to these terms. In the general public, however, the term *meno* also refers to inanimate objects, which has also been reflected in the interpretations of meanings in Slovak dictionaries. The paper points out some inaccuracies in corresponding entries in the *Slovník súčasného slovenského jazyka* (*Dictionary of the contemporary Slovak language*) from the point of view of onomastic terminology. For example, the dictionary lists the obsolete term *miestne meno* (*place name*) instead of the terms *miestny názov*, *osadný názov* (*place name*), used today. The meaning of the special Slovak term *chotárny názov* (*field name*) is not exactly explained. Some established terms as *zemepisný názov*, *geografický názov* (*geographical name*), *osadný názov* (*settlement name*) or *miestny názov* (*place name*), *terénny názov* (*minor place name*, *anoikonym*) are absent in the entry *názov* in the dictionary.

Keywords: Slovak onomastic terminology, *meno* (= name), *názov* (= name), *bionym*, *abionym*

Príspevok bol vypracovaný v zmysle cieľov vedeckého projektu VEGA č. 1/0058/20 Teória a terminologický systém slovenskej onomastiky (v kontexte slovenskej a medzinárodnej onomastickej terminológie).

Vo všeobecnosti sa v slovenskej lingvistickej terminológii najmä pri označovaní druhov podstatných mien využíva termín *meno*, napr. *podstatné meno*, *všeobecné podstatné meno*, *vlastné podstatné meno*, *vlastné meno*. V staršej českej lingvistickej literatúre sa rozlišovali termíny *vlastní jméno* a *vlastní název* (porov. napr. Pravidla českého pravopisu, 1957). Pod *vlastními menami* sa rozumeli mená, ktoré nemajú druhový význam, ale označujú určitú jednotlivinu vnútri daného druhu, kým pod *vlastními názvami* bolo treba rozumieť pomenovania, ktoré svojou podstatou označujú druh a iba zastupujú pravé vlastné mená. V. Blanár (1962, s. 279, 182) s takýmto rozlišovaním vlastných mien a vlastných názvov nesúhlasil a pri príprave súpisu onomastickej terminológie odporučil vychádzať pri normovaní onomastických termínov zo všeobecných zásad jazykovednej terminológie (porov. aj Dvonč, 1966).

Jan Svoboda (1963, s. 262) v poznámkach k súpisu slovanskej onomastickej terminológie odporučil zväziť terminologické využívanie významovo blízkych slov *meno*, *názov* a *pomenovanie* a príslušných ekvivalentov v ostatných jazykoch. V českej jazykovednej literatúre sa týmto termínom venoval napr. M. Dokulil (1960, 1977). Ich používanie na označovanie jednotlivých druhov vlastných mien v slovenskej jazykovednej literatúre šesťdesiatych rokov i v starších prácach, príručkách a pravopisných pravidlách podrobnejšie charakterizoval L. Dvonč (1966). Zistil, že v skúmanom období bolo používanie týchto termínov značne rozkolísané, ale v posledných prácach sa čoraz sústavnejšie používal na označenie ľudí a živých bytostí termín *meno*, kým na označenie vecí bol prioritný termín *názov*, pričom proti používaniu termínu *meno* pri osadných, miestnych názvoch sa staval hlavne R. Krajčovič (podľa Dvonč, 1966, s. 222). Na tieto zistenia nadviazal V. Blanár (1967, s. 163) a pri príprave návrhu základnej slovenskej onomastickej terminológie do príručky slovanskej onomastickej terminológie odlišil termín *meno* (vo vzťahu na osoby, napr. osobné meno) a *názov* (vo vzťahu na veci, napr. zemepisný názov). Milan Majtán (1976, s. 113) uviedol, že termíny *meno* (pri označovaní osôb) a *názov* (pri označovaní zemepisných objektov alebo iných nazývaných objektov, ustanovizní a pod.) sú medzi onomastikmi už zaužívané, ale tí, čo sa toponomastikou nezaoberajú a iba príležitostne sa s ňou dostávajú do kontaktu, ich ani doteraz dôsledne nerozlišujú. Možno konštatovať, že tento stav do určitej miery pretrváva dodnes,

čo sa odzrkadlilo aj v slovenských výkladových slovníkoch. V obidvoch slovenských príručkách onomastickej terminológie *Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky* (Svoboda a kol., 1973; ďalej ZS) a *Osnoven sistem i terminologija na slovanskata onomastika* (Svoboda a kol., 1983; ďalej OS) sa termíny *meno* a *názov* v domácej slovenskej onomastickej terminológii v uvedených významoch dôsledne rozlišujú a medzi slovenskými onomastikmi sú už v súčasnosti vžitú. Aj keď sa v príručkách pri termínoch *bionymum* (vlastné meno živého organizmu alebo organizmu, ktorý si človek predstavuje ako živý) a *abionymum* (vlastné meno neživého objektu a prírodného alebo človekom vytvoreného javu) neuvádzajú domáce ekvivalenty v iných jazykoch, v slovenskej onomastike by bolo možné k nim priradiť práve termíny *meno* a *názov*, čím je v podstate funkčné aj toto základné dichotomické členenie oným, hoci termíny *bionymum* a *abionymum* sa pôvodne utvorili pri zostavovaní prvej príručky slovenskej onomastickej terminológie z r. 1973 len zo systémového hľadiska a majú povahu súhrnných termínov (ZS, s. 10). Novšie sa síce zvyknú vlastné mená klasifikovať do troch základných tried – *bionymá*, *toponymá*, *chrématonymá* (Blanár, 2008, s. 10), resp. *bionymá*, *geonymá*, *chrématonymá* – alebo sa hovorí o troch onymických plánoch (priestoroch) – *bionymickom*, *geonymickom* a *chrématonymickom* (Šrámek, 1999, s. 16; 2003, s. 39), čo sa však nevylučuje so základným zastrešujúcim triedením termínov na *bionymá* a *abionymá*. Napriek ich umelému utvoreniu z dôvodu systematiky sú známe a vžili sa aj v slovenskej onomastickej obci.

Na určité nepresnosti v súvislosti s rozdielnym chápaním lingvistických, onomastických termínov *meno* a *názov* by sme chceli upozorniť aj pri heslových slovách *meno*, *názov* v našich výkladových slovníkoch. V Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003, s. 325; ďalej KSSJ), ktorý je kodifikačnou príručkou, sa uviedol všeobecný význam slova *meno* „slovné označenie niekoho, niečoho, pomenovanie, názov“, podľa ktorého sa *meno* vzťahuje aj na neživé objekty, čo potvrdzuje aj jeden z uvedených príkladov *miestne meno*. Aj v Slovníku súčasného slovenského jazyka M – N (2015; ďalej SSSJ) sa pri hesle *miestny* (s. 222) uviedol termín *miestne meno* ako lingvistický termín, ktorý je zastaraný, v slovenskej onomastickej terminológii sa už niekoľko desaťročí nepoužíva podobne ako termín *pomiestne meno*. Termíny ako *miestne meno*, *pomiestne meno* sa v minulosti, keď sa ešte

len budovala slovenská onomastická terminológia, preberali z češtiny (*místní jméno*, *pomístní jméno*) a možno sa s nimi stretnúť v starších štúdiách a článkoch najmä z päťdesiatych rokov minulého storočia (porov. Majtán, 1976). Spojenia ako *miestne mená*, *chotárne mená* sa uviedli v Slovníku slovenského jazyka (2. zv., 1960, s. 130). Aj keď v Slovníku slovanskej lingvistickej terminologie z r. 1977 (1. zv., s. 238) sa ešte použili termíny *miestne* a *pomiestne meno*, v slovanskej terminologickej príručke z r. 1973 (ZS) sú už uvedené v tom čase odporúčané a používané domáce termíny *miestny názov/osadný názov*, *terénny názov* pre vlastné mená sídelných a nesídelných objektov.¹ V Slovenskom národnom korpuse (ďalej SNK) sme našli 44 výskytov spojenia *miestne meno*, 46 výskytov *osadný názov* a až 1 191 výskytov pre *miestny názov*, takže nie je dôvod ani z hľadiska širšieho používania preferovať v kodifikačných príručkách a v slovníkoch zastaraný termín *miestne meno*.

V SSSJ M – N (s. 184 – 186) v heslovej stati ako 6. význam slova *meno* sa uvádza „slovné označenie neživých vecí, objektov, pomenovanie, názov“ s príkladmi *pôvodné meno obce; meno leteckej, lizingovej spoločnosti; mená európskych štátov v abecednom poradí; uviesť meno potrestanej firmy; štát Jamajka sa nachádza na ostrove rovnakého mena*. Používať slovo *meno* v súvislosti s vlastnými menami neživých objektov je však minimálne z pozície onomastiky nevhodné, ak sa nepoužije ako súčasť termínu *vlastné meno*. Hoci vo vysvetlení významu sa priamo neuvádza, že ide iba o vlastné meno neživých vecí, neoddeľuje sa tu apelatívna a proprietárna sféra jazyka, podľa uvedených príkladov by sa takáto charakteristika významu dala zúžiť len na vlastné mená. SSSJ vychádza z korpusových zdrojov, a teda z reálneho širšieho, nielen odborného lingvistického úzu, preto niet pochyb, že sa slovo *meno* skutočne používa aj v súvislosti s vlastnými menami neživých objektov a javov. Podľa nášho názoru by sa však malo uprednostniť v takýchto prípadoch vhodnejšie slovo *názov*, a preto by sme odporučili na to upozorniť (konceptcia slovníka to umožňuje; porov. SSSJ A – G, s. 39), keďže SSSJ má ambíciu byť aj kodifikačnou príručkou. V SSSJ M – N (s. 185) sa ďalej uvádza ako lexikalizované spojenie odborný termín z informatiky *doménové meno* s významom „oblasť, do ktorej patrí adresná jednotka iden-

¹ Bližšie ku genéze vzniku a používania týchto termínov pozri M. Majtán (1976, 2003), I. Valentová (2018, s. 10 – 19), tam aj ďalšia literatúra.

tifikujúca počítač alebo sieť počítačov pripojených na internet, doména“.

Prečo sa zaužívalo slovo *meno* ako súčasť odborného termínu v spojeniach *doménové meno*, *meno domény*, prípadne aj v hovorovom výraze *meno počítača* (hoci z odbornej stránky názov domény a názov počítača sú dva odlišné druhy), aj keď ide o neživý objekt, by bolo možné vysvetliť aj tým, že sa pre tento druh názvov zvykne tiež využívať osobné meno, resp. niektorý druh osobného mena. Napríklad mnohí zamestnanci JÚLEŠ si určite pamätajú, keď pri prechode na elektronické spracovanie sa jednotlivým počítačom dávali rodné mená (naše počítače sme volali *Boris*, *Krištof*, *Zuzana* atď.) a často sme sa svojim počítačom týmito „menami“ aj prihovárali, personifikovali sme si ich: „*Boris* ma zase neposlúcha.“, „Ten môj *Krištof* je dnes akýsi pomalý.“, „Ako sa volá tvoj počítač?“ V tomto prípade by sa názvy počítačov mohli chápať skôr ako unikátonymá, nie sérionymá², napr. môj počítač značky *Intel* (sérionymum) sa nazýval *Ida* (unikátonymum). Vývin v oblasti počítačov a počítačových technológií ide závažným tempom a dnes si už asi sotva niekto takto počítač personifikuje, názvy domén sú skôr totožné s názvami firiem a inštitúcií a skladajú sa z viacerých zložiek, a hoci ide o názvy, evidentne sa v týchto termínoch v oblasti informatiky ustálilo slovo *meno*.

Tendencie pomenúvať osobnými menami neživé objekty sú aj pri iných druhoch chrématonymických objektov, či už ide o sérionymá, alebo unikátonymá. M. Majtán (2012) uviedol napr. názvy vrtuľníkov *Tatiana*, *Andrea*, *Marta*, *Iveta*, *Ildikó*, *Lucia*, vrtuľník modelu *Augusta* s názvom *Klára*; sovietsky krížnik triedy *Kirov* bol premenovaný na *Admiral Ušakov*, *Jurij Andropov* na *Pjotr Velikij*; rušň *Štiavnická Anča*, poschodové vlakové súpravy *Katarína*, *Lucia*, *Terézia* a *Alžbeta* a i. Typy vlastných mien neživých objektov, ktoré využívajú osobné mená, môžu bežných používateľov zneisťovať a azda preto majú tendenciu v týchto prípadoch použiť skôr slovo *meno* ako *názov*.

Podobný charakter môžu mať aj spojenia z oblasti informatiky *používateľské meno*, *prihlasovacie meno* (SSSJ M – N, s. 185) s významom „pridelený alebo zvolený údaj, ktorý používateľ uvádza (obyčajne spolu

² Sérionymum (vlastné meno značky, série, typu, triedy, modelu a pod. sériovo vyrábaných výrobkov, napr. typ lietadiel *Tupolev*) a unikátonymum (vlastné meno jednotlivého alebo jedinečného výrobku, napr. názov jedného konkrétneho lietadla typu *Tupolev Praha*) sú druhy pragmatonym (bližšie napr. Šrámek, 1989; Majtán, 2012).

s heslom) pri prihlasovaní sa do zariadení, informačných systémov, aplikácií a služieb“. V tomto prípade však neplatí, že meno je vždy úradným osobným menom, resp. vo všeobecnosti druhom antroponyma, a preto je otázne, či tieto lexikalizované spojenia sa majú uvádzať v slovníkovej heslovej stati pod významom heslového slova *meno* „záväzné pomenovanie osoby, u nás obyč. dvojslovné (v poradí rodné alebo krstné meno a priezvisko), úradné osobné meno“. Tento druh „mena“ totiž nemusí byť úradné osobné meno, môže ísť napríklad o hypokoristickú podobu rodného mena, prezývku, pseudonym, skratku mena, ale takisto ním môže byť aj názov firmy či inštitúcie, môžu to byť číslice a rozličné špeciálne znaky alebo hocikaké apelatívum. Z hľadiska onymického objektu sa ním ani nepomenúva osoba ako taká, nejde ani o vlastné meno, ale skôr o istý druh hesla. Podobne ako pre doménové meno, aj pre používateľské, prihlasovacie meno sa môže okrem iného použiť niektorý druh antroponyma, resp. vo všeobecnosti hocikaký iný druh propria.

Argumentom v prospech používania slova *meno* aj v súvislosti s neživými onymickými objektmi by mohol byť aj fakt, že je súčasťou lexikalizovaných spojení, frazeológií a parém, ktoré sa môžu významovo viazať aj na neživé objekty. V SSSJ M – N (s. 185) sa napr. uvádzajú spojenia *dať niečomu meno* „nazvať neživý objekt vlastným menom“; *kaziť, poškodiť, špiniť meno firmy, klubu, krajiny*; *nazývať/nazvať/pomenovať veci pravým menom* „otvorene, priamo sa o niečom vyjadrovať, vyjadriť“ a i.

V SSSJ M – N (s. 732) sa uvádza iba všeobecný význam slova *názov* „slovné označenie niečoho, pomenovanie, meno“, pričom sa nerozlišuje, či ide o všeobecné podstatné meno (napr. *názov chemickej látky, odborný názov*) alebo vlastné meno (napr. *názov krajiny, názov ulice, názov románu*). Nerozlišovanie apelatívnej a propriálnej sféry jazyka sa potom prejavuje aj pri významoch ďalších odvodených slov, napr. pri hesle *názvoslovie* (tamže, s. 733) sa nerozlišuje terminológia, apelatívne druhové názvy od onymie určitého odboru (porov. aj slovníkové heslo *názvoslovný*). Chýbajú tu domáce onomastické termíny, ktoré sú známe a používané nielen v oblasti onomastiky, resp. lingvistiky, ale aj v geodézii, geografii, kartografii, histórii a v iných vedných odboroch a môžu byť známe aj širšej verejnosti, napr. *zemepisný názov*, príp. *geografický názov, osadný* či *miestny názov, terénny názov*. S pojmom *zemepisný názov* sa určite možno stretnúť už na základnej

škole. Spojenie *geografický objekt, názov* sa vyskytuje v SSSJA – G (s. 1 064) len ako príklad v heslovej stati pri adjektívnom hesle *geografický*. Hoci ide o odborný termín, je súčasťou nielen onomastickej terminológie, ale je zaradený aj v elektronickom Terminologickom slovníku³ Úradu geodézie, kartografie a katastra SR. Termín *geografický názov* (medzinárodný termín *geonymum*) by preto bolo azda vhodnejšie zaradiť k lexikalizovaným spojeniam ako lingvistický a geodetický termín. Uvedené domáce termíny sa vyskytujú aj v SNK – spojenie *zemepisný názov* má 796 výskytov (*zemepisné meno* iba 15), *geografický názov* 724 výskytov, *terénny názov* 204 výskytov.

Pri adjektívnom hesle *chotárny* (SSSJ H – L, s. 285) sa ako odborný termín z geodézie a lingvistiky uvádza lexikalizované spojenie *chotárny názov* „pomenovanie územia (lesa, lúky, pasienka, role), skupiny pozemkov alebo jednotlivých geografických objektov“. Pri hesle *názov* (SSSJ M – N, s. 732) sa síce tento termín tiež vyskytuje, ale bez kvalifikátorov, iba v rámci príkladov k základnému významu: *chotárne názvy* „vlastné mená skupín pozemkov alebo častí územia obce“. Hoci podľa koncepcie SSSJ (A – G, s. 40 – 41) sa terminologické spojenia uvádzajú ako súčasť dokladových spojení terminologického heslového slova, je tento termín pri heslách uvádzaný nejednotne. Ani jedna z týchto definícií však nie je celkom presná, pretože tu nejde o vlastné mená hocíjakých geografických objektov, ale tých, ktoré sú hospodársky formované a využívané, napr. polia, lúky, pasienky, lesy, lesné časti, vinice, záhrady a pod. (porov. Majtán, 2003, s. 143). V českej onomastike sa používa termín *pozemkové jméno* (starší termín je *traťové jméno*, porov. ZS, s. 67; OS, s. 112). Dôležité je napríklad v porovnaní s objektmi pomenovanými oronymami (názvami geografického reliéfu, napr. vrchov, kopcov, dolín, pohorí a pod.) práve ich hospodárske využitie, čo v obidvoch definíciách alebo vysvetleniach významu absentuje. Nejde ani o hocíjaké časti územia (katastra) obce, ale o nesídelné objekty, ktoré sa nachádzajú zväčša v extravilánoch obcí. Z uvedenej definície v SSSJ však môže vyplývať, že by sa tieto pomenovania mohli týkať napr. aj názvov miestnych častí, ktoré však už patria do inej skupiny toponým. Aj samotný výraz *pomenovania* by mohol byť zavádzajúci, lebo môže naznačovať, že

³ Dostupné na <http://www.skgeodesy.sk/sk/terminologicky-slovník/?query=geografick%C3%BD+n%C3%A1zov>, cit. 18. 3. 2021.

by mohlo ísť aj (alebo dokonca len) o apelatívne označenia územia, pritom termínom *chotárny názov* sa označuje iba druh vlastných mien (toponým, resp. konkrétnejšie anojkoným, terénnych názov). Význam termínu *chotárny názov* sa síce vyvíjal (porov. Majtán, 1976, s. 114 – 115), ale v slovenskej onomastike je v tomto význame už dlhodobo ustálený. Na to, že ide o názvy objektov, ktoré sa nejakým spôsobom hospodársky, resp. poľnohospodársky využívajú, poukazuje aj jeho medzinárodný synonymný termín *agronymum* (*agro-* „vzťahujúci sa na polia, pôdu, poľnohospodárstvo“, z gréc. *agros* „pole“; Králik, 2015, s. 37). Termín *agronymum* odporučil R. Šrámek (2016, s. 195) a v českej onomastike sa používa⁴, ale v slovenskej onomastike sa zatiaľ nezaužíval.

Na záver: V odbornej, najmä onomastickej terminológii sa ustáľilo rozlišovanie termínov *meno* na pomenovanie (vlastné meno) živej bytosti (napr. meno človeka, zvieratá; *rodné meno*, *krstné meno*, *osobné meno*) a *názov* na pomenovanie (vlastné meno) neživého objektu a javu (napr. názov mesta, lúky, ulice, výrobku; *zemepisný názov*, *miestny* alebo *osadný názov*, *terénny názov*, *vodný názov*), a preto by sa mal tento stav akceptovať aspoň v širšej lingvistickej obci. Hoci sa v laickej verejnosti slovo *meno* používa aj vo význame „slovné označenie neživých vecí, objektov, pomenovanie, názov“, ako sa uvádza v SSSJ, mohlo by sa upozorniť, že v tomto význame by bolo vhodnejšie používať slovo *názov*. K tomuto významu by azda bolo primeranejšie zaradiť aj lexikalizované spojenie z oblasti informatiky *používateľské meno*, *prihlasovacie meno*.

Širšej verejnosti pravdepodobne nebudú známe špecifické medzinárodné onomastické, resp. toponomastické termíny, ako sú *toponymum*, *geonymum*, *ojkonymum*, *anojkonymum*, *oronymum*, *hydronymum* či *agronymum*, hoci niektoré sa vyskytujú aj v SNK⁵, ale slovenské domáce termíny, ako napr. *zemepisný názov*, *geografický názov*, *miestny/osadný názov*, *terénny názov*, ktoré sú známe nielen odbornej, ale do určitej miery aj laickej verejnosti, vyskytujú sa v SNK a mohli by byť zapracované, resp. spracované jednotne pri jednotlivých heslových slovách aj v SSSJ. Azda by sa v príslušných

⁴ Porov. napr. štúdie venované moravsko-sliezskym terénnym názvom (čes. *pomístní jména*) v 1. čísle českého onomastického časopisu *Acta onomastica* z r. 2010.

⁵ Najmä termín *toponymum* (184 výskytov), ostatné sú zriedkavé (*hydronymum* 63 výskytov, *ojkonymum* 36 výskytov, *oronymum* 3, *anojkonymum* 1), nachádzajú sa len v odborných textoch.

heslových statiach mohol zjednotiť a spresniť aj význam termínu *chotárny názov*, ktorý sa v slovenskej onomastike už dlhodobo používa na označenie názvov hospodársky formovaných a využívaných geografických objektov, ako sú napr. lúky, lesy, poľa, pasienky a pod.

LITERATÚRA

BLANÁR, Vincent: K príprave súpisu slovenskej onomastickej terminológie. In: Československý terminologický časopis, 1962, roč. 1, č. 5, s. 278 – 287.

BLANÁR, Vincent: O základnej slovenskej onomastickej terminológii. In: Třetí zasedání Mezinárodní komise pro slovenskou onomastiku při Mezinárodním komitétu slavistů v Domě vědeckých pracovníků ČSAV v Liblicích u Prahy 14. – 17. 9. 1966. Sborník referátů a příspěvků. Red. J. Svoboda – L. Nezbedová. Zvláštní příloha Zpravodaje Místopisné komise ČSAV, 1966, roč. 6. Praha: Místopisná komise ČSAV 1967, s. 158 – 164.

BLANÁR, Vincent: Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky. Spisy SJS 6/2008. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV 2008. 78 s. ISBN 80-967574-9-0.

DOKULIL, Miloš: K diskusi o zásadách našeho pravopisu. In: Slovo a slovesnost, 1960, roč. 21, č. 4, s. 272 – 277.

DOKULIL, Miloš: Status tzv. vlastních názvů. Slovo a slovesnost, 1977, roč. 38, č. 4, s. 311 – 319.

DVONČ, Ladislav: K niektorým základným onomastickým termínom. In: Československý terminologický časopis, 1966, roč. 5, č. 4, s. 215 – 223.

Krátky slovník slovenského jazyka. 4., dopl. a upr. vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 985 s. ISBN 80-224-0750-X.

KRÁLIK, Eubor: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda 2015. 704 s. ISBN 978-80-224-1493-7.

MAJTÁN, Milan: Základná slovenská toponomastická terminológia. In: 5. zasadnutie Medzinárodnej komisie pre slovenskú onomastiku a 5. slovenská onomastická konferencia (Prešov 3. – 7. 5. 1972). Zborník materiálov. Zborník Pedagogickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika. Roč. 12. Zv. 3. Slavistika. Zost. M. Blichá – M. Majtán. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976, s. 113 – 116.

MAJTÁN, Milan: Anojkonymia (terénne názvy, názvy nesídelných geografických objektov). In: Slowianska onomastika. Tom 2. Red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa, J. Duma. Warszawa – Kraków: Towarzystwo Naukowe Warszawskie 2003, s. 143 – 146.

MAJTÁN, Milan: Pragmatonymá sú vlastné mená. In: Jednotlivé a všeobecné v onomastike. Zborník referátov z 18. slovenskej onomastickej konferencie (Prešov 12. – 14. september 2011). Red. M. Ološtiak. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2012. s. 262 – 279. ISBN 780-80-555-0576-3. Dostupné na <http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Olostiak3/index.html>. ISBN 978-80-555-0594-7.

Pravidla českého pravopisu. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1957. 200 s.

Slovenský národný korpus – prim-9.0-public-all. Bratislava: Jazykovedný ústav E. Štúra SAV 2018. Dostupný na <https://korpus.juls.savba.sk>. [cit. 17. 3. 2021].

Slovník slovanské lingvistické terminologie. 1. – 2. Ved. red. A. Jedlička. Praha: Academia 1977 – 1979.

Slovník slovenského jazyka. 1. – 6. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959 – 1968.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s. ISBN 978-80-224-0932-4.

Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2011. 1087 s. ISBN 978-80-224-1172-1.

Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N. Hl. red. A. Jarošová. Bratislava: Veda 2015. 1103 s. ISBN 978-80-224-1485-2.

SVOBODA, Jan: K slovanské onomastické terminologii: In: Slawische Namenforschung. Red. T. Witkowski. Berlin: Akademie-Verlag 1963, s. 261 – 273.

SVOBODA, Jan a kol.: Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. In: Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 1973, roč. 14, č. 1, 280 s.

SVOBODA, Jan a kol.: Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika. Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite 1983. 412 s. /Основен систем и терминологија на словенската ономастика. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите/ 1983. 412 s.

ŠRÁMEK, Rudolf: Úvod do obecné onomastiky. Brno: Masarykova univerzita 1999. 191 s. + mapové přílohy. ISBN 80-210-2027-X.

ŠRÁMEK, Rudolf: Chrématomomický objekt. In: Chrématomyma z hlediska teorie a praxe. Sborník z 3. celostátního semináře Onomastika a škola (Ústí nad Labem 21. – 22. 6. 1988). Eds. R. Šrámek – L. Kuba. Brno: Onomastická komise ČSAV 1989, s. 13 – 20.

ŠRÁMEK, Rudolf: Tematizace slovanské terminologie. In: Metodologia badań onomastycznych. Ed. M. Biolik. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego 2003, s. 31 – 42.

ŠRÁMEK, Rudolf: Labyrintem vlastních jmen a nářečí. Studie osobností brněnské lingvistiky. VI. Eds. J. Dvořák – P. Malčík. Brno: Host 2016. 216 s. ISBN 978-80-7577-065-3.

Terminologický slovník. Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky. Dostupný na <http://www.skgeodesy.sk/sk/terminologicky-slovník/>.

VALENTOVÁ, Iveta: Lexika slovenských terénnych názvov. (Konceptia lexikografického spracovania). Bratislava: Slovak Academic Press 2018. 220 s. ISBN 978-80-89607-69-3.

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

Menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín.

5. Podtribusy a ostatné nižšie kategórie

MICHAL HRABOVSKÝ (*Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave*)
– JÁN KLIMENT (*Botanická záhrada UK, Blatnica*) – DAŇA GURIČANOVÁ (*Jazyko-
vedný ústav L. Štúra SAV*)

Podtribus (alt. skupinka, lat. *subtribus*) je systematická kategória nižšia od tribusu, vďaka ktorej môžeme podrobnejšie kategorizovať rodovo početné tribusy. Botanická systematika cievnatých rastlín je na systematické kategórie chudobnejšia ako zoológia, preto pod túto kategóriu je priamo zaradený rastlinný rod. Početnejšie rody sa zvyknú deliť na podrody (lat. *subgenus*) väčšinou podľa morfológických odlišností. Takéto druhovo bohaté rody sa často ďalej delia na sekcie (alt. časť, lat. *section*) a tie na podsekcie (alt. čiastky, lat. *subsection*). Nižšie kategórie séria a podséria majú len ojedinelé uplatnenie. V súčasnosti je populárne používanie súborných druhov (lat. *species collectivus*), ktoré sa na základe anglického pomenovania aggregate species hovorovo nazývajú agregátne druhy. V minulosti sa pod týmto pojmom rozumel druh s množstvom poddruhov (Červenka, 1968). V súčasnosti súborný druh združuje množstvo príbuzných, ťažko rozoznaateľných druhov. Pod druhom sa zaraďujú poddruhy, variety, podvariety a formy.

V botanike sa podtribusy (skupinky) vytvárajú pridaním koncovky *-inae* ku koreňu typového rodového mena. Hoci slovenská podoba mena podtribusov nie je zaužívaná, možno ju vytvoriť rovnakým spôsobom ako tribus alebo nadtribus (Hrabovský a kol., 2019), čiže prostredníctvom prevodu slovenského ekvivalentu typového rodu do množného čísla. Bližšie pravidlá vrátane postupu, keď je vedecké meno podtribusu odvodené od synonymného názvu rodu, sa uvádzajú v predchádzajúcom príspevku série (Hrabovský a kol., 2021). V prípade podtribusu *Helianthinae* (z *Helianthus* – slnečnica) by slovenské meno podtribusu znelo slnečnice, čo je však totožné s tribusom aj nadtribusom slnečnice, preto – aby sa predišlo zámenám – odporú-

čame bližšie špecifikovať mená taxónov pripojením systematickej kategórie (nadtribus slnečnice, tribus slnečnice alebo podtribus slnečnice). V prípade príslušnosti k rovnakému tribusu sa môže používať spoločné rodové meno (Kliment a kol., 2017; Hrabovský a kol., 2019). Z toho dôvodu sa stáva, že pri druhoivo početných tribusoch rozdelených na podtribusy sa rovnaké meno vyskytuje naprieč viacerými tribusmi. Vo všeobecnosti to nebýva problém, až na pár výnimiek, ktoré špecifikujeme v nasledujúcom texte. Podčeľaď *Didymocarpoideae* – fialkovkovaté má tribus *Trichosporeae* – fialkovky rozdelený na viacero podtribusov. Podtribus *Didymocarpinae* – fialkovky však nezahŕňa známu pestovanú fialkovku, ktorá patrí do podtribusu *Streptocarpinae*. Keďže tento podtribus nemožno nazvať rovnakým menom fialkovky, navrhujeme použiť starší slovenský názov pre typový rod tohto podtribusu a nazvať ho streptokarpy. Ďalším takýmto prípadom je tribus *Astereae* – astry, ktorý zahŕňa množstvo rodov s menom astra v početných podtribusoch. Prevažná väčšina týchto podtribusov má typový rod odlišný od mena astra, preto problémom zostáva podtribus *Symphyotrichinae*, kde sa v súčasnosti rod *Symphyotrichum* tiež nazýva astra. V hovorovej reči sa kvôli odlišovaniu od podtribusu astier používa termín americké astry. Toto spojenie však nie je objektívne, keďže americké astry sú súčasťou aj iných podtribusov. Tu navrhujeme pre rod *Symphyotrichum* alternatívne meno astrica, podľa ktorého by sa podtribus *Symphyotrichinae* nazýval astrice. Ďalší podtribus *Chaetopappinae* dostal meno astričníky, ale typový rod *Chaetopappa* možno volať takisto astra ako v prípade *Symphyotrichum*. Z približne 444 známych podtribusov 172 typových rodov nemalo vytvorené platné slovenské meno alebo muselo dostať alternatívne meno, preto ich súpis uvádzame ďalej v zozname.

Podrody väčšinou vznikali spájaním rodov, o ktorých sa zistilo, že sú kongenerické. Väčšina známych podrodov má vytvorené slovenské meno, ktoré sa však v dôsledku taxonomických presunov ocitlo na zozname synonym. V prípade potreby ho možno použiť na zdôraznenie príslušnosti k podrodu, nie však v spojitosti s druhovým menom. Napríklad rod *Hippochaete* – prasličkovka bol začlenený do rodu *Equisetum* – praslička. Preto sa meno prasličkovka stalo synonymom prasličky a známa prasličkovka zimná sa premenovala na prasličku zimnú. V učebných textoch sa napriek tomu môže zdôrazniť, že praslička zimná patrí do podrodu prasličkovka.

Menoslovie sekcií, podsekcií, sérií a podsérií sa väčšinou tvorí triviálnym vedeckým menom, ktoré vystihuje danú skupinu. V slovenskom menosloví sa na tvorbu týchto kategórií používa skôr typový rod, hoci je prípustný aj triviálny názov ako alternatívne meno danej skupiny. Napríklad *Rubus* sect. *Rubus* možno nazývať sekcia ostružiny krovitej (alternatívne černica), *Taraxacum* sect. *Taraxacum* – sekcia púpavy lekárskej, *Rubus* subsect. *Hiemales* – podsekcia ostružiny zimnej, *Rubus* ser. *Silvatici* – séria ostružiny lesnej a podobne.

Súborné druhy sa zvyčajne označujú skratkou agg. za vedeckým menom. Mnohé zo známych veľmi variabilných súborných druhov však boli preklasifikované na sekcie alebo podsekcie (napríklad černica krovitá alebo púpava lekárska) a ich menoslovie sa riadi pravidlom opísaným v predchádzajúcom odseku. Príkladom súborného druhu môže byť *Quercus petraea* agg., ktorý možno nazývať zaužívanou formou okruh duba zimného alebo súborný druh dub zimný.

Nižšie taxonomické jednotky poddruh, varieta a forma majú menotvorbu totožnú s druhovými menami. Vždy ide o adjektívum, ktoré sa pridáva k menu druhu, ktoré je potrebné zachovať. Napríklad *Jacobaea erucifolia* subsp. *angustifolia* možno nazvať poddruh starček erukolistý úzkolistý. V prípade nominátneho poddruhu, kde je vedecké meno poddruhu totožné s menom druhu, slovenské meno je spravidla „pravý“. Osobitnou kategóriou je skupina kultivarov, ktorá väčšinou využíva triviálny názov bez druhového mena. Napríklad *Raphanus sativus* sa nazýva reďkev siata, ale *Raphanus sativus* sk. *Radicula* je len červená reďkovka (meno druhu sa vynecháva).

ZOZNAM NOVÝCH MIEN TYPOVÝCH RODOV

<i>Abrotanella</i> Cass. – abrotanka	<i>Amphineurion</i> (A. DC.) Pichon – jasnožilovec
<i>Adenanthos</i> Labill. – adenant	<i>Amyema</i> Tiegh. – amiéma
<i>Aeluropus</i> Trin. – prílivovec	<i>Anetanthus</i> Hiern ex Benth. et Hook. f. – anetant
<i>Allolepis</i> Soderstr. et H. F. Decker – alolepka	<i>Anisopappus</i> Hook. et Arn. – hviezdohlav
<i>Alomia</i> Kunth – alómia	
<i>Ammochloa</i> Boiss. – dunovka	

- Anisotoma* Fenzl – anizotoma
Anthephora Schreb. – klasonos
Themeda Forssk. – kengurovka
Antiaropsis K. Schum. – antiarovec
Apluda L. – plevovec
Arthraxon Benth. – prstionoh
Arthropogon Nees – trsofúz
Astephanus R. Br. – bezkorunec
Athanasia L. – atanázia
Cyphochlaena Hack. – cyfochléna
Buergersiochloa Pilg. – burger-
 siovka
Chascolytrum Desv. – traslík
Canscora Lam. – kanskora
Cardopatum Juss. – srdcohoj
Cinna L. – cina
Condylocarpon Desf. – kolenovec
Cottea Kunth – kotea
Ctenium Panz., nom. cons. – zavi-
 nutec
Desmanthodium Benth. – zväz-
 kohlav
Didissandra C. B. Clarke, nom.
 cons. – didisandra
Diplolepis R. Br. – diplolepka
Dipterocypsela S. F. Blake – dvoj-
 kridlonažkovec
Disynaphia Hook. et Arn. ex DC. –
 disynafia
Dugesia A. Gray – dugésia
Dyscritothamnus B. L. Rob. – po-
 chybník
Echinopogon P. Beauv. – ježkovec
Elvasia DC. – elvasia
Emelianthe Danser – emeliant
Encelia Adans. – encélia
Engelmannia A. Gray ex Nutt. – en-
 gelmania
Erlangea Sch. Bip. – erlangea
Faroo Welw. – faroa
Farrago Clayton – miešanec
Fleischmannia Sch. Bip. – konopá-
 čovec
Floydia L. A. S. Johnson et B. G.
 Briggs – makadámiovka
Galactophora Woodson – mliekovka
Galeana La Llave – galeanka
Germainia Balansa et Poitr. – žer-
 ménia
Gonolobus Michx. – rebroplod
Gouinia E. Fourn. ex Benth. et
 Hook. f. – bradatice
Greslania Balansa – greslánia
Guadua Kunth – guadua
Guardiola Cerv. ex Bonpl. – guar-
 diola
Gyptis Cass. ex R. M. King et H.
 Rob. – gypta
Hanceola Kudô – hanceola
Handelia Heimerl – handélia
Hebeclinium DC. – poliehavka
Hesperomannia A. Gray – hespero-
 mania
Hickelia A. Camus – hikélia
Hilaria Kunth – hilária
Hinterhubera Sch. Bip. ex Wedd. –
 hinterhubera
Hofmeisteria Walp. – vlasolúčovka
Holttumochloa K. M. Wong – hol-
 tumovka

- Zyrphelis* Cass. – zyrfela
Hubbardochloa Auquier – hubar-
dovka
Hulsea Torr. et Gray – hulsea
Hyoseris L. – púpavka
Chaetopappa DC. – astra (astričník)
Chresta Vell. ex DC. – chresta
Chromolepis Benth. – chromolep-
ka
Chrysopsis (Nutt.) Elliott, nom.
cons. – zlatúšik
Chusquea Kunth – čuskea
Ichnocarpus R. Br., nom. cons. –
ichnokarp
Ileostylis Tiegh. – ileostyl
Isopogon R. Br. ex Knight –
šiškokvet
Jaegeria Kunth – jegeria
Jerdonia Wight – škl'abivka
Jouvea E. Fourn. – žuvea
Kalinia H. L. Bell et Columbus –
kalínia
Kopsia Blume, nom. cons. – kopsia
Lagenophora Cass., nom. cons. –
čutorka
Lambertia Sm. – lambercia
Laubertia A. DC. – laubercia
Leiboldia Schldl. ex Gleason –
zvázkohlávka
Lepidaploa (Cass.) Cass. – lepi-
daploa
Leptoboea Benth. – leptobea
Leptonema A. Juss. – leptonéma
Leuconotis Jack – hruštičkovec
Ligaria Tiegh. – ligária
Lindleya Kunth, nom. cons. – lin-
dleja
Lisianthus P. Browne – liziant
Litostigma Y. G. Wei, F. Wen et
Mich. Möller – bralovka
Lowryanthus Pruski – purpurohlav
Loxocarpus R. Br. – loxokarp
Loxonia Jack – loxónia
Rhynchoglossum Blume – jazý-
kokvet
Lycapsus Phil. – lykaps
Lychnophora Mart. – ihličnatka
Machaerantha Nees – šabl'olú-
čovka
Malagasia L. A. S. Johnson et B. G.
Briggs – malagasia
Marshallia Schreb., nom. cons. –
maršalka
Martretia Beille – martrécia
Mesanthophora H. Rob. – článko-
úborovka
Metastelma R. Br. – metastelma
Microseris D. Don – mikrosera
Mitraria Cav., nom. cons. – mitrária
Distichlis Raf. – soľnica
Monophyllaea Benn. et R. Br. –
jednolistovka
Musgravea F. Muell. – dubovka
Negria F. Muell. – negria
Neoguillauminia Croizat – kleo-
patra
Neomirandea R. M. King et H.
Rob. – neomirandka
Neurachne R. Br. – chvostokla-
sovka

- Notanthera* (DC.) G. Don – notan-
tera
- Oaxacania* B. L. Rob. et Greenm. –
vachakanka
- Orcuttia* Vasey – orkutia
- Orinus* Hitchc. – orinus
- Orthosia* Decne. – ortózia
- Osmitopsis* Cass. – osmitovec
- Otachyrium* Nees – riedkoklások
- Oxylobus* DC.) Moc. ex A. Gray –
ostrošet
- Oxypetalum* R. Br., nom. cons. –
ostrolupeň
- Pacourina* Aubl. – pakurina
- Pappophorum* Schreb. – chocholo-
zrnka
- Papuechites* Markgr. – papuechit
- Parsonsia* R. Br., nom. cons. – par-
sonsia
- Peltastes* Woodson – štítolist
- Pentacyphus* Schltr. – päťzáhybovec
- Pentachaeta* L. – pentachéta
- Pentzia* Thunb. – pencia
- Perotis* Aiton – perošet
- Phymaspermum* Less. – bradavko-
nažkovec
- Piqueria* Cav. – pikéria
- Placospermum* C. T. White et W. D.
Francis – plohomechúrikovec
- Plateilema* (A. Gray) Cockerell –
plochozákrovovka
- Podocoma* Cass. – podokoma
- Praxelis* Cass. – praxela
- Prestonia* R. Br., nom. cons. – pre-
stónia
- Psathyrotes* A. Gray – krežník
- Racemobambos* Holttum – strapco-
bambus
- Ratzeburgia* Kunth – raceburgia
- Rhytachne* Desv. ex Ham. – vrásko-
plevovka
- Rojasianthe* Standl. et Steyererm. –
slncoker
- Rolandra* Rottb. – rolandra
- Rottboellia* L. f., nom. cons. – rot-
belia
- Scleropogon* Phil. – tvrdošet
- Scolochloa* Link, nom. cons. –
ostrotršť
- Scurrula* L. – skurula
- Sinclairia* Hook. et Arn. – sinkléria
- Siphocranion* Kudô – úzkotrúbkovec
- Sohnsia* Airy Shaw – sonsia
- Sphaerorrhiza* Roalson et Boggan –
hl'uzokoreňovka
- Stirlingia* Endl. – stirlingia
- Stokesia* L'Hér. – stokésia
- Symphyotrichum* Nees – astra (alt.
astrica)
- Tapinanthus* (Blume) Rchb., nom.
cons. – tapinant
- Tassadia* Decne. – tasadia
- Temburongia* S. Dransf. et K. M.
Wong – temburonka
- Tetraneuris* E. L. Greene – zlatolúč
- Tetraphyllum* Griff. ex C. B. Clarke
– štvorlistovec
- Tonduzia* Pittier – tondúzia
- Torreyochloa* G. L. Church – tore-
jovka

<i>Trichocoronis</i> A. Gray – riedkovlásokovec	<i>Tupeia</i> Cham. et Schldtl. – tupeja
<i>Trichogonia</i> (DC.) Gardner – trichogónia	<i>Venegasia</i> DC. – venegasia
<i>Trichoneura</i> Andersson – vlasoklas	<i>Virotia</i> L. A. S. Johnson et B. G. Briggs – virócia
<i>Trichospira</i> Kunth – trichospira	<i>Zaluzania</i> Pers. – zlatoúborovka
<i>Tripogon</i> Roem. et Schult. – trojfúz	<i>Zaqqiqah</i> P. M. Peterson et Romasch. – zakika

Zhrnutie a poďakovanie

V príspevku sa uvádza metodika tvorby slovenských ekvivalentov pre nižšie taxonomické jednotky nachádzajúce sa medzi tribusom a druhom a poddruhom. Jeho súčasťou je zoznam 172 nových mien typových rodov, od ktorých sú odvodené slovenské názvy podtribusov. Týmto príspevkom sa končí séria zameraná na menoslovie systematických kategórií súčasných cievnatých rastlín. Na záver sa chceme poďakovať Nomenklatorickej komisii Slovenskej botanickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied za odborné posúdenie navrhovaných mien.

LITERATÚRA

ČERVENKA, Martin: Botanický terminologický slovník. Bratislava, Edičné stredisko Univerzity Komenského v Bratislave 1968. 236 s.

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Nové slovenské mená subtropických a tropických úžitkových rastlín. 1. Rody začínajúce sa písmenom M – R. In: Kultúra slova, 2019, roč. 53, č. 2, s. 80 – 90.

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín. 4. Tribusy. In: Kultúra slova, 2021, roč. 55, č. 3, s. 160 – 167.

KLIMENT, Ján – FERÁKOVÁ, Viera – GOLIAŠOVÁ, Kornélia – HINDÁK, František – HINDÁKOVÁ, Alica – HODÁLOVÁ, Iva – KOCHJAROVÁ, Judita – KUBINSKÁ, Anna – LACKOVIČOVÁ, Anna – LIZOŇ, Pavel – MARHOLD, Karol – MÁRTONFI, Pavol: Zásady, pravidlá a odporúčania pre tvorbu a revíziu slovenského menoslovía siníc, rias, húb a rastlín. In: Bulletin Slovenskej botanickej spoločnosti, 2017, roč. 39, suplement 1, s. 1 – 79.

Latinsko-slovensko-česko-rusko-bieloruský slovník oficiálních názvov léčivých rostlín. 1. část (A)

MÁRIA BAČOVÁ

Katedra rusistiky Filozofické fakulty Univerzity Konstantína Filozofa v Nitre

Liečivé rastliny majú rozsiahle využitie v ľudovom liečiteľstve, v oficiálnej i vo veterinárnej medicíne, v potravinárstve, zároveň sú zložkou kozmetiky, pestujú sa nielen na farmách, ale aj ako okrasné rastliny. Naším cieľom bolo vytvoriť jednotné dielo slúžiace ako pomôcka pre všetkých, ktorí pracujú s liečivými rastlinami v botanických a biologických disciplínach, ako aj prekladateľom, učiteľom, študentom, poľnohospodárom, pracovníkom z farmaceutického a kozmetického priemyslu či z iných odvetví hospodárstva.

Cieľom predkladaného mnohojazyčného slovníka je poskytnúť odborné názvy liečivých rastlín širokému okruhu používateľov z rôznych krajín. Ako informačný materiál ho môžu využiť botanici, poľnohospodári, záhradkári, ako aj prekladatelia, študenti, pedagógovia, vedeckí pracovníci a všetci tí, ktorí majú záujem o liečivé rastliny. Predkladaný slovník liečivých rastlín môže poslúžiť nielen pri zisťovaní oficiálneho názvu rastliny vo vybranom jazyku, ale aj pri ďalšej vedeckej a odbornej činnosti, či už jednotlivcov, alebo kolektívu autorov. Údaje zo slovníka možno použiť aj pri tvorbe iných jednojazyčných alebo mnohojazyčných slovníkov, encyklopedických alebo lingvistických. Pomenovania rastlín poskytujú užitočné informácie o vzhľade, pôvode a možnostiach využitia rastlín, môžu byť preto prínosné v širšom zmysle pri výskume slovanskej botanickej nomenklatúry a v užšom zmysle pri výskume jazyka a jeho nositeľov.

Predkladaný latinsko-slovensko-česko-rusko-bieloruský slovník je prvým pokusom o zoznam liečivých rastlín vytvorený v rámci týchto slovanských jazykov. Slovník vznikol ako súčasť našej dizertačnej práce s názvom *Názvoslovie liečivých rastlín: komparatívny a etnolingvistický aspekt (na materiáli slovenského, českého, ruského a bieloruského jazyka)*.

Slovník obsahuje:

- slovnú zásobu z oblasti botaniky;
- 623 oficiálnych názvov liečivých rastlín, ktoré sú súčasťou medzinárodnej latinskej, slovenskej, českej, ruskej a bieloruskej nomenklatúry;

- viac ako 3 200 pomenovaní liečivých rastlín, ktoré sú prehľadne usporiadané;
- heslá zoradené v abecednom poradí, aby každý bez dlhého hľadania našiel výraz, ktorý potrebuje, čo svedčí o praktickom využití slovníka.

Zásady spracovania

Predstavené dielo je systematickým súborom pomenovaní 623 druhov liečivých rastlín. Základnou informačnou jednotkou je slovníkové heslo, a keďže predpokladáme, že so slovníkom nebudú pracovať len nositelia slovenského jazyka, pri zostavovaní slovníka sme vychádzali z medzinárodnej vedeckej nomenklatúry. Pomenovania liečivých rastlín sa uvádzajú v tabuľke, vďaka čomu je materiál prehľadný. Takýmto spôsobom ponúkame používateľom rýchlejšiu a lepšiu orientáciu v predkladanom slovníku. Keďže predpokladáme, že adresát môže mať len základné vedomosti z oblasti botaniky, pomenovania sme v jednotlivých jazykoch zoradili do stĺpcov v tomto poradí: latinské (medzinárodné vedecké), slovenské, české, ruské a bieloruské názvy. Jednotlivé názvy rastlín sa uvádzajú v riadkoch a zoradené sú abecedne, pričom si dovoľujeme upozorniť na skutočnosť, že sa vychádza z latinskej abecedy a nie zo slovenskej (názvy so začiatočným *ch*-podľa latinskej tradície patria pod písmeno *C*). V botanickej nomenklatúre sa uvádzajú kurzívou len vedecké názvy, a to len rodové a druhové mená (meno autora pomenovania sa kurzívou nepíše). V slovníku tento princíp dodržiavame, ale v textovej časti vyznačujeme kurzívou ilustratívny materiál. Naším zámerom je vydeliť jednotlivé príklady od sprievodného textu.

Považujeme za dôležité objasniť aj niektoré skutočnosti týkajúce sa botanickej nomenklatúry. V rámci latinských (medzinárodných vedeckých) názvov je každý rastlinný druh opísaný latinským alebo polatinčeným rodovým a druhovým menom¹. Zároveň sa rodový názov začína s veľkým začiatočným písmenom a druhový názov s malým začiatočným písmenom. Následne sa uvádza skratka mena autora pomenovania, napr. *Adonis vernalis* L.; *Juniperus communis* L.; *Taraxacum officinale* Wigg.; *Zingiber officinale* Rosc. a iné. Takáto štruktúra pomenovaní sa nazýva binomická, resp. binominálna. Na rozdiel od vedeckej botanickej nomenklatúry sa rodový, ako aj druhový názov rastliny v slovenčine, češtine, ruštine a bieloruštine píše s malým začiatočným

¹ V botanickej nomenklatúre sa tento názov považuje za latinský.

písmenom, napr. *vachta trojlistá*, *vachta trojlistá*, *вахта трёхлистная* (rus.), *вахта трохлістая* (bielorus.), *zubačka cibulkonosná*, *куцельнице cibulkonosná*, *зубянка клубненоносная* (rus.), *зубница клубняносная* (bielorus.) a pod. Druhový názov má veľké začiatkové písmeno iba v prípade, keď je jeho základným komponentom vlastné meno, hovoríme o tzv. eponymách, ktoré sú v botanickej terminológii prípustné, napr. *kýchavica biela Lobelova*, *kýchavice bílá Lobelova*, *чемерица Лобеля*, *чамярыца Лобеля*, *очанка Ростковиуса* (rus.), *цяцюшнік Растковіуса* (bielorus.) a pod. Pomenovania utvorené z vlastného mena sa na pozícii rodového názvu v slovenčine, češtine, ruštine a bieloruštine píšu s malým začiatkovým písmenom, napr. *linnéovka severná*, *линнея северная* (rus.), *лінея паўночная* (bielorus.), *lobelka nadutá*, *lobelka nadnutá*, *лобелия вздутая* (rus.), *лабелія ўздутая* (bielorus.) a ďalšie.

Skúmané západoslovanské a východoslovanské jazyky používajú inú grafickú sústavu a zároveň sa odlišujú aj tým, že prízvuk je v ruštine a bieloruštine voľný, môže sa nachádzať na ktorejkoľvek slabike, a súčasne je pohyblivý, t. j. v rozličných tvaroch toho istého slova môže byť na rôznych slabikách. Práve preto sme považovali za opodstatnené vyznačiť ho aj graficky. Prízvuk je zvýraznený tučným písmom v rodových aj druhových menách, napr. *ива козья* (rus.), *зимолоубка зонтичная* (rus.), *белакапытнік белы* (bielorus.), *яснотка белая* (rus., bielorus.). V jednoslabičných rodových menách sme prízvuk nevyznačili, napr. *бук лесной* (rus.), *кмен звычайны* (bielorus.), *дуб скальны* (rus.), *клен полевой* (rus.), *клен палявы* (bielorus.) a i. V ruštine sa prízvuk vzťahuje spravidla na písmeno *ě*, v bieloruštine na *o* a zväčša nebýva graficky zvýraznený, my sme ho však v slovníku vyznačili. Hoci v zložených slovách existuje aj vedľajší prízvuk, v príkladoch sme vyznačili hlavný prízvuk, napr. v rodových názvoch *пальчатокоренник* (rus.), *пальчатокарэннік* (bielorus.), *белокрыльник* (rus.), *волчегодник* (rus.), *ваўчаягада* (bielorus.), *синеголовник* (rus.), *сінегаловік* (bielorus.); ako aj v druhových názvoch *ранозаживляющий* (rus.), *крово-красная* (rus.), *кывава-чырвоная* (bielorus.), *черноплодная* (rus.), *чарнаплодная* (bielorus.), *остролистная* (rus.), *вастралістая* (bielorus.), *бутенелистный* (rus.), *цьмянцовалісты* (bielorus.) a pod.

Keďže slovník je určený širokému spektru používateľov vrátane prekladateľov, pri slovanských pomenovaniach rastlín, ktoré majú formu jednotného čísla, uvádzame aj gramatickú informáciu, t. j. príslušnosť rodových mien ku gramatickému rodu: používame skratky m., м. (pre mužský rod), ž., ж.

(pre ženský rod), s., c. (pre stredný rod), pričom písmenami latinskej abecedy označujeme rod v slovenčine a češtine a azbukou v ruštine a bieloruštine. Pri rodových menách, ktoré majú formu množného čísla, používame skratky mn. v slovenskom a českom jazyku a мн. v ruskom a bieloruskom jazyku. Našou snahou je uľahčiť recipientom prácu s používaním názvov v texte.

V súčasnej terminológii sa všetky terminologické synonymá, slovtvorné varianty termínov, pravopisné alebo výslovnostné dublety považujú za všeobecne nevýhodné. Inak to nie je ani v prípade botanickej nomenklatúry. Platný by mal byť iba jeden názov, ktorý sa považuje za oficiálny. Pri práci s literatúrou, ktorá bola zdrojom pomenovaní rastlín v jednotlivých jazykoch, sme sa často stretli s tým, že jedna rastlina mala viac názvov, ktoré sa chápali ako oficiálne platné názvy. Stávalo sa to nielen preto, že sme pri excerpcii materiálu používali staršie i novšie publikácie, z rôznych krajín, napísané v rozličných jazykoch a odlišnom časovom období, ale aj v dôsledku zmien súvisiacich s novými výskumami v botanike. Práve preto uvádzame takéto dublety v zátvorkách, aby sa cieľoví používatelia mohli v danej oblasti ľahšie a rýchlejšie zorientovať, napr. *Galium odoratum* (L.) Scop. (*Asperula odorata* L.); *blyskáč jarný* (*blyskáč cibulkatý*); *chlupáček zední* (*jestřábník chlupáček*); *репешок обыкновенный* (*репейничек аптечный*) (rus.); *стрэлкі звычайныя* (*пастуховая сумка*) (bielorus.) a i. Ak sa v rôznych publikáciách vyskytovali varianty pomenovaní, ktoré sa líšili len z gramatického hľadiska, vyberali sme frekventovanejší a gramaticky správnejší tvar, napr. názov *смолевка поникающая* (rus.) sme uprednostnili pred pomenovaním *смолевка поникшая*; *наперстянка пурпурная* (rus.) pred *наперстянка пурпуровая*; pomenovaniu *аксаміткі прамастойныя* (bielorus.) sme dali prednosť pred pomenovaním *аксаміткі прамастаячыя* a pod. Takýmto spôsobom sme sa snažili zjednotiť predstavenú nomenklatúru v súlade so zákonitosťami jazyka. Нoci pomenovania rastlín nie vždy zodpovedajú normám jazyka, napr. v ruštine namiesto *иток-роза* píšeme rodový názov ako *итокроза*, podobne aj v bieloruštine namiesto *иток-ружа* používame rodové meno *итокружа*, namiesto *мак-самасейка* píšeme *мак самасейка* a pod. V tomto prípade však ide o snahu botanikov zaviesť jednotný systém pomenovania.

Štruktúra pomenovaní je zväčša binárna, no ojedinele sú všeobecne známe rastliny označené len jedným slovom, napr. *jedhoj*, *chabzda*, *rakyta*, *nepcik* (bielorus.), *буякі* (bielorus.), *вастраліст* (bielorus.), *панайя* (rus.). V iných pome-

novaniach je rodové meno dvojslovné, napr. *kozia noha hostcová*, *pastierska kapsička obyčajná*, *kokoška pastuši tobolka*, *bršlice kozí noha*, *гусиная цибуля жоўтая* (bielorus.), *кукушкин цвет обыкновенный* (rus.), *конский каштан обыкновенный* (rus.), *конскі каштан звычайны* (bielorus.), *пастушыя сумка обыкновенная* (rus.), *вярблюджая калючка звычайная* (bielorus.) a ďalšie. Rodovým menom je zväčša podstatné meno a druhovým menom prídavné meno, no v pomenovaniach rastlín, ktoré sú v jazyku známe pod rôznymi menami, sa zachovali obe pomenovania, a to tak, že jedno sa chápe ako rodové meno a druhé ako druhové meno, napr. *sedmkrátka chudobka*, *slivoň švestka*, *ožanka kalamandra*, *польнь эстрагон* (rus.), *гваздзік травянка* (bielorus.) a i.

Slovník obsahuje názvy prislúchajúce 623 liečivým rastlinám. Spolu s terminologickými dubletami obsahuje slovník viac ako 3 200 jednotiek.

Pramene k slovníku

Údaje uvedené v slovníku pochádzajú z rôznych publikácií. Pracovali sme s knižnými zdrojmi (pozri literatúru) aj s online databázami na portáloch theplantlist.org, plantarium.ru a botany.cz. Z excerpovaného materiálu bol následne vytvorený predkladaný slovník. Niektoré slovenské a české encyklopédie, atlasy, herbáre, príručky o rastlinách, kľúče na určovanie rastlín majú v záverečnej časti latinsko-slovensko-český slovník, napr. publikácia *Herbár alebo od alchemiky po žindavu* J. Bednárovej (2017) či *Malý atlas liečivých rastlín* Ľ. Thurzovej a kolektívu (2010). V niektorých publikáciách sa názvy uvádzajú dvojjazyčne, ako napr. v práci J. Dostála a M. Červenku *Velký klíč na určovanie vyšších rostlin I – II* (1991 – 1992), v ktorej sú slovenské a české pomenovania. V publikácii V. I. Sautina, V. I. Fominovej, Z. G. Valovovej a kolektívu autorov *Dary našich lesov* (1988) sú ruské a bieloruské názvy liečivých rastlín. Iné publikácie sú zostavené ako slovníky, napr. slovník Z. Verasovej *Belaruska-pol'ska-rasejska-lacinski bataničny slovník* (1924), N. N. Davydova *Botaničeskij slovar. Russko-anglijsko-nemecko-francuzsko-latinskij* (1962), N. N. Zabinkovovej a M. E. Kirpičnikova *Latinsko-ruskij slovar dl'a botanikov* (1966), A. I. Kiselevského *Latino-russko-beloruskij botaničeskij slovar* (1967), A. V. Varanca a V. I. Varanca *Ruska-belaruski slovník-davednik lekavých raslin* (2018), alebo zoznamy názvov rastlín ako dielo J. M. Novackého a autorského kolektívu *Slovenská botanická nomenklatura* (1954), M. Červenku

a kolektívu autorov *Slovenské botanické názvoslovie* (1986), K. Marholda a F. Hindáka *Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska* (1998).

Dúfame, že predkladaný slovník prispeje k zvyšovaniu odbornej gramotnosti a najmä k používaniu platných botanických názvov.

Pod'akovanie

Za revíziu slovenských botanických názvov v tomto príspevku ďakujeme RNDr. Michalovi Hrabovskému, PhD., z Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, členovi Nomenklatorickej komisie Slovenskej botanickej spoločnosti pri SAV.

latinský (medzinárodný vedecký) názov	slovenský názov	český názov	ruský názov	bieloruský názov
<i>Abies sibirica</i> Ledeb.	jedľa sibiřská, ž.	jedle sibiřská, ž.	пихта сибирская, ж.	піхта сібірская, ж.
<i>Acer campestre</i> L.	javor poľný, m.	javor babyka, m.	клён полевой, м.	клён палявы, м.
<i>Achillea millefolium</i> L.	rebríček obyčajný, m.	řebříček obecný, m.	тысячелистник обыкновенный, м.	кываўнік лекавы, м. (кываўнік звычайны, м.)
<i>Achillea ptarmica</i> L.	rebríček bertrámový, m.	řebříček bertrám, m.	тысячелистник птармика, м.	кываўнік птарміка, м.
<i>Aconitum anthora</i> L.	prilbica lekárska, ž. (jedhoj, m.)	oměj jedhoj, m.	борец противоядный, м.	аканіт проціядны, м.
<i>Aconitum lycoctonum</i> L.	prilbica žltá, ž.	oměj vlčí mor, m.	борец волчий, м. (аконит волчий, м.)	боцікі звычайныя, мн.
<i>Aconitum napellus</i> L.	prilbica modrá, ž.	oměj horský, m.	борец клубучковый, м. (аконит клубучковый, м.)	боцікі фіялетавыя, мн.
<i>Acorus calamus</i> L.	puškvorec obyčajný, m.	пушкворец обecný, m.	аир болотный, м.	аер звычайны, м.
<i>Actaea dahurica</i> (Turcz. ex Fisch. & C. A. Mey.) Franch. (<i>Cimicifuga dahurica</i> (Turcz.) Maxim.)	ploštičník dahurský, m.	плоштиčníк dahurský, m.	клопогон даурский, м.	клапагон даурскі, м.

<i>Actaea europea</i> (Schipcz.) J. Compton (<i>Cimicifuga europaea</i> Schipcz.)	ploštičník európsky, m.	ploštičník evropský, m.	клопогон европейский, м.	клапагон європейські, м.
<i>Actaea spicata</i> L.	samorastlík klasnatý, m.	samorostlík klasnatý, m.	воронец колосистый, м.	варанец коласападобны, м.
<i>Actinidia chinensis</i> Weiki	aktinídiá čínska, ž.	aktinidie čínská, ž.	актинидия китайская, ж.	актынідыя кітайская, ж.
<i>Actinidia kolomikta</i> Maxim.	aktinídiá pestrá, ž. (kolomikta ž.)	aktinidie kolomikta, ž.	актинидия колумикта, ж.	актынідыя каламікта, ж.
<i>Adonis aestivalis</i> L.	hlaváček letný, m.	hlaváček letní, m.	адонис летний, м. (горичвет летний, м.)	адоніс летні, м.
<i>Adonis vernalis</i> L.	hlaváček jarný, m.	hlaváček jarní, m.	адонис весенний, м.	адоніс вясновы, м.
<i>Aegopodium podagraria</i> L.	kozia noha hostcová, ž.	bršlice kozí noha, ž.	снить обыкновенная, ж.	снітка звычайная, ж.
<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	pagaštan konský, m.	jírovec maďal, m. (kaštan koňský, m.)	конский каштан обыкновенный, м.	конські каштан звычайны, м.
<i>Agave americana</i> L.	agáva americká, ž.	agáve obecná, ž.	агава американская, ж.	агава амерыканская, ж.
<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	repík lékařský, m.	řepík lékařský, m.	репешок обыкновенный, м. (репейничек аптечный, м.)	дзядкі аптэчныя, мн.
<i>Agrostemma githago</i> L.	kúkol polný, m.	koukol polní, m.	куколь обыкновенный, м.	куколь звычайны, м.
<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swing.	pajaseň žliazkatý, m.	pajasan žláznatý, m.	айлант высочайший, м.	айлант высокі, м.
<i>Ajuga reptans</i> L.	zbehovec plazivý, m.	zběhovec plazivý, m.	живучка ползучая, ж.	гарлянка паўзучая, ж.
<i>Alcea rosea</i> L.	topol'ovka růžová, ž.	topolovka růžová, ž.	штокроза розовая, ж.	штоккружа ружовая, ж.
<i>Alchemilla vulgaris</i> L.	alchemilka obyčajná, ž.	kontryhel ostroločný, m.	манжетка обыкновенная, ж.	гусылапка звычайная, ж.
<i>Alhagi maurorum</i> Medik. (<i>Alhagi pseudalhagi</i> (M. Bieb.) Fisch.)	mannovec maurský, m.	manovec mouřeninský, m.	верблюжья колючка обыкновенная, ж.	вярблюджая калючка звычайная, ж.
<i>Alisma plantago-aquatica</i> L.	žabník skorocelový, m.	žabník jitrocelový, m.	частуха подорожниковая, ж.	шальнік трыпутнікавы, м.

<i>Alliaria petiolata</i> (M. Bieb.) Cavara & Grande	cesnačka lekár-ska, ž.	česnáček lékař-ský, m.	чесночница черешковая, ж. (чесночник лекарственный, м.)	часночница чаранковая, ж. (часночник лекавы м.)
<i>Allium cepa</i> L.	cibuľa kuchyn-ská, ž.	cibule kuchyň-ská, ž.	лук репчатый, м.	цыбуля рэпчатая, ж.
<i>Allium sativum</i> L.	cesnak kuchyn-ský, m.	česnek kuchyň-ský, m.	лук чеснок, м. (лук посевной, м.)	чеснок, м. (часнык гародны, м.)
<i>Allium ursinum</i> L.	cesnak medvedí, m.	česnek medvědí, m.	лук медвежий, м.	цыбуля мядзведжая, ж. (чарамша мядзведжая, ж.)
<i>Alnus glutinosa</i> Gaerth.	jelša lepkavá, ž.	olše lepkavá, ž.	ольха чёрная, ж. (ольха клейкая, ж.)	вольха клейкая, ж.
<i>Alnus incana</i> Moench.	jelša sivá, ž.	olše šedá, ž.	ольха серая, ж.	вольха шэрая, ж.
<i>Aloe arborescens</i> Mill.	aloe stromčekovitá, ž.	aloe stromovitá, ž.	алоэ древовидное, с.	алоэ дрэвападобнае, с.
<i>Aloe vera</i> (L.) Burm. f.	aloe pravá, ž.	aloe pravá, ž.	алоэ настоящее, с.	алоэ вера, с.
<i>Althaea officinalis</i> L.	ibiš lekársky, m.	proskurník lékař-ský, m.	алтей лекарственный, м.	алтэя лекавая, ж.
<i>Amaranthus albus</i> L.	láskavec biely, m.	laskavec bílý, m.	ширица белая, ж. (амарант белый, м.)	аксамітнік белы, м.
<i>Amaranthus caudatus</i> L.	láskavec chvost-natý, m.	laskavec ocasatý, m.	ширица хвостатая, ж.	аксамітнік хвастаты, м.
<i>Ambrosia artemisiifolia</i> L.	ambrozia palinolistá, ž.	ambrozie peřenolistá, ž.	амброзия полынолистная, ж.	амброзія палыналістая, ж.
<i>Amelanchier canadensis</i> (L.) Medik	muchovník kanad-ský, m.	muchovník kanad-ský, m.	ирга канадская, ж.	ірга канадская, ж. (какалуша канадская, ж.)
<i>Amelanchier ovalis</i> Med.	muchovník vajcovitý, m.	muchovník oválný, m.	ирга круглолистная, ж.	ірга авалалістая, ж. (какалуша круглалістая, ж.)
<i>Ammi majus</i> L.	parasca väčšia, ž.	morač větší, m.	амми большая, ж.	амі вялікая, ж.
<i>Ammi visnaga</i> (L.) Lam.	parasca špáradlová, ž.	morač zákrovnatý, m.	амми зубная, ж.	амі зубная, ж.
<i>Amorpha fruticosa</i> L.	beztvarec krovitý, m.	netvařec křovitý, m.	аморфа кустарниковая, ж. (аморфа полукустарниковая, ж.)	аморфа кустарні-кавая, ж.

<i>Anacamptis morio</i> (L.) R. M. Bate-man, Pridgeon & M. W. Chase (<i>Orchis morio</i> L.)	červenohlav obyčajný, m. (vstavač obyčajný, m.)	rudohlávek kukačka, m.	ятрышник дремлик, м.	ятрышнік дрэмлік, м.
<i>Anagallis arvensis</i> L.	drchnička roľná, ž.	drchnička roľní, ž.	очный цвет полевой, м.	вочны цвет палявы, м.
<i>Ananas comosus</i> L. Merr.	ananás pestovaný, m.	anasovnik chocholatý, m.	ананас настоящий, м.	ананас сапраўдны, м.
<i>Anchusa officinalis</i> L.	smohla lekárška, ž.	pilát lekářský, m.	воловик лекарственный, м. (анхуза лекарственная, ж.)	пакрывец лекавы, м. (анхуза лекавая, ж.)
<i>Anemone nemorosa</i> L.	veternica hájna, ž.	sasanka hajní, ž.	ветреница дубравная, ж.	кураслеп дуброўны, м.
<i>Anemone sylvestris</i> L.	veternica lesná, ž.	sasanka lesní, ž.	ветреница лесная, ж.	кураслеп лясны, м.
<i>Anethum graveolens</i> L.	kôpor voňavý, m.	kopr vonný, m.	укроп пахучий, м.	кроп пахучы, м. (кроп агародны, м.)
<i>Angelica archangelica</i> L.	angelika lekářská, ž. (archangelika lekářská, ž.)	andělka lekářská, ž.	дягиль лекарственный, м.	дзягіль лекавы, м.
<i>Angelica palustris</i> (Besser) Hoffm.	angelika močiarна, ž. (ostrík močiarны, m.)	matizna bahenní, ž.	дудник болотный, м.	дуднік балотны, м.
<i>Angelica sylvestris</i> L.	angelika lesná, ž.	děhel lesní, m.	дудник лесной, м.	дуднік лясны, м.
<i>Antennaria dioica</i> (L.) Gaertn	plešivec dvojdomý, m.	kociánek dvoudomý, m.	кошачья лапка двудомная, ж.	агаткі двухдомная, мн.
<i>Anthoxanthum odoratum</i> L.	tomka voňavá, ž.	tomka vonná, ž.	душистый колосок обыкновенный, м.	пахучакаласнік духмяны, м. (пахучы каласок, м.; томка пахучая, ж.)
<i>Anthriscus cerefolium</i> (L.) Hoffm.	trebuľka voňavá, ž.	kerblík třebule, m.	купырь бутелистный, м. (кервель обыкновенный, м.)	маркоўнік цьмянцовалісты, м.
<i>Anthriscus sylvestris</i> (L.) Hoffm.	trebuľka lesná, ž.	kerblík lesní, m.	купырь лесной, м.	маркоўнік лясны, м.
<i>Anthyllis vulneraria</i> L.	bôľhoj lekářsky, m.	úročník bolhoj, m.	язвенник ранозаживляющий, м. (язвенник обыкновенный, м.)	пералёт звычайны, м.

<i>Apium graveolens</i> L.	zeler voňavý, m.	miřík celer, m.	сельдерей пахучий, м.	сельдэрэй пахучы, м.
<i>Aquilegia vulgaris</i> L.	orlíček obyčejný, m.	orlíček obecný, m.	водосбор обыкновенный, м.	ворлікі звычайныя, мн.
<i>Arachis hypogaea</i> L.	podzemnica olejná, ž.	podzemnice olejná, ž.	арахис подземный, м.	арахіс падземны, м. (арахис культурны, м.)
<i>Aralia elata</i> var. <i>mandshurica</i> (Rupr. et Maxim) J. Wen.	aralka vysoká mandžuská, ž.	arálie mandžuská, ž.	аралия маньчжурская, ж.	аралия манчжурская, ж.
<i>Arbutus unedo</i> L.	jahodovec obyčejný, m.	planika obecná, ž.	земляничник крупноплодный, м. (земляничное дерево крупноплодное, с.)	сунічнік буйнаплодны, м. (сунічнае дрэва чырвонае, с.)
<i>Arctium lappa</i> L.	lopúch větší, m.	lopuch větší, m.	лопух большой, м.	лопух вялікі, м.
<i>Arctium minus</i> L.	lopúch menší, m.	lopuch menší, m.	лопух малый, м.	лопух малы, м.
<i>Arctium tomentosum</i> Mill.	lopúch plstnatý, m.	lopuch plstnatý, m.	лопух паутинистый, м.	лопух лямцавы, м.
<i>Arctostaphylos uva-ursi</i> (L.) Spreng.	medvedica lékařská, ž.	medvědice lékařská, ž.	толокнянка обыкновенная, ж.	талакнянка звычайная, ж.
<i>Argentina anserina</i> (L.) Rydb. (<i>Potentilla anserina</i> L.)	nátržník husí, m.	mochna husí, ž.	лапчатка гусиная, ж.	дуброўка гусиная, ж.
<i>Aristolochia clematidis</i> L.	vlkovec obyčejný, m.	podražec křovištní, m.	кирказон ломоносовидный, м. (кирказон обыкновенный, м.)	кірказон павойнікавы, м. (кірказон павойнікападобны, м.)
<i>Armoracia rusticana</i> Gaertn., B. Mey. et Scherb.	chren dedinský, m.	křen selský, m.	хрен обыкновенный, м. (хрен деревенский, м.)	хрэн звычайны, м.
<i>Arnica montana</i> L.	arnika horská, ž.	prha arnika, ž.	арника горная, ж.	купальнік горны, м.
<i>Aronia melanocarpa</i> (Michx.) Elliott	arónia čiernoplodá, ž.	temnoplodec černoplodý, m.	арония черноплодная, ж.	аронія чарнаплодная, ж. (чарнаплодная рабіна, ж.)
<i>Artemisia absinthium</i> L.	palina pravá, ž.	pelyněk pravý, m.	полынь горькая, ж.	палынь горкі, м.

<i>Artemisia cina</i> Berg. et Poljak.	palina cicvárová, ž.	pelyněk cicvárový, m.	полынь цитварная, ж.	палын цытварны, м.
<i>Artemisia dracunculus</i> L.	palina dračia, ž.	pelyněk estragon, m.	полынь эстрагон, ж.	палын эстрагоны, м. (палын эстрагон, м.)
<i>Artemisia vulgaris</i> L.	palina obyčajná, ž.	pelyněk černobýl, m.	полынь обыкновенная, ж.	палын звычайны, м. (чарнобыльнік, м.)
<i>Arum maculatum</i> L.	áron škvrnitý, m.	árón plamatý, m.	аронник пятнистый, м.	ароннік плямісты, м.
<i>Asarum europaeum</i> L.	kopytník európsky, m.	kopytník evropský, m.	копытень европейский, м.	падалешнік еўрапейскі, м.
<i>Asparagus acutifolius</i> L.	asparágus ostrolistý, m.	chřest ostrolistý, m.	спаржа остролистная, ж.	спаржа вастралістая, ж.
<i>Asparagus officinalis</i> L.	asparágus lekářsky, m. (špargla, ž.)	chřest lékařský, m.	спаржа лекарственная, ж.	спаржа лекавая, ж.
<i>Aster alpinus</i> L.	astra alpínska, ž.	hvězdnice alpská, ž.	астра альпийская, ж.	астра альпійская, ж.
<i>Astragalus arena-rius</i> L.	kozinec piesočný, m.	kozinec písečný, m.	астргал песчаный, м.	куравай пясчаны, м.
<i>Astragalus danicus</i> Retz.	kozinec dánsky, m.	kozinec dánský, m.	астргал датский, м.	куравай дацкі, м.
<i>Astragalus glycyphyllos</i> L.	kozinec sladkolistý, m.	kozinec sladkolistý, m.	астргал солодколистный, м.	куравай саладкалісты, м.
<i>Astrantia major</i> L.	jarmanka väčšia, ž.	jarmanka väčší, ž.	астранция крупная, ж. (звездочка большая, ж.)	астранцыя вялікая, ж.
<i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth	papradka samičia, ž.	papratka samičí, ž.	кочедыжник женский, м. (папоротник женский, м.)	качадыжнік жаночы, м. (папараць жаночая, ж.)
<i>Atropa bella-donna</i> L.	ľuľkovec zlomocný, m.	rulík zlomocný, m.	красавка обыкновенная, ж.	красаўка беладонна, ж.
<i>Avena sativa</i> L.	ovos siaty, m.	ovos setý, m.	овёс посевной, м.	авёс пасяўны, м.

Poznámka redakcie: Použitú literatúru k slovníku uvedieme za jeho poslednou časťou.

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Slovenské anojkonymá utvorené zo základu brija

ANNA RAMŠÁKOVÁ

Jazykovedný ústav L. Štúra SAV

Práca na slovníkovom projekte Lexika slovenských terénnych názvov, ktorý je digitálnym výkladovým a dokladovým slovníkom slovenskej a do slovenčiny adaptovanej inojazyčnej apelatívnej a propriálnej lexiky vyskytujúcej sa v terénnych názvoch z územia Slovenska, si nevyžaduje a nepriňaša poznatky iba z oblasti onomastiky.

V terénnych názvoch (ďalej TN) sú najfrekvencovanejšie a najproduktívnejšie tie slovtvorné prostriedky, ktoré sú príznačné pre apelatívne výrazy a konštrukcie so špecifickým príznakom miesta (Majtán, 1996, s. 21). Hoci väčšina TN – anojkoným¹ – vzniká z apelatívnych výrazov a konštrukcií bez osobitných toponymických slovtvorných prostriedkov, topoformantov, nie vždy ide o čistú proprializáciu (onymizáciu, resp. toponymizáciu), o tvorenie s nulovou afixáciou (Majtán, tamže). Vzájomná prepojenosť niektorých TN s východiskovým apelatívom sa časom vytráca. Reálie, ktoré apelatívum označovalo, zanikli alebo sa výraz prestal používať, resp. nahradil ho iný. Niektoré takéto lexémy sa zachovali v anojkonymii. Tieto názvy apelatívneho pôvodu sú odsémantizované a význam všeobecných mien, z ktorých názvy vznikli, je bez jazykovedného a historického výkladu neznámy (Majtán, tamže, s. 20). Azda nebudeme ďaleko od pravdy, ak budeme za jedno z takýchto apelatív, s ktorými sa na území Slovenska viaže iba niekoľko toponým, považovať aj slovo *brija*.

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 2/0019/20 Lexika slovenských terénnych názvov.

¹ Anojkonymá sú názvy neživých prírodných objektov a javov a tých človekom vytvorených objektov na Zemi, ktoré nie sú určené na bývanie a v krajine sú pevne fixované; Svoboda a kol., 1973, s. 62; 1983, s. 107; pozri aj Valentová, 2018, s. 15 – 16.

Prvý písomný záznam o existencii feminína *brija* (1. „rédka poléwka“ 2. „múčná kaša rédka“) na území Slovenska sme našli v Slowári Slowenskom Česko-Laťinsko-Ňemecko-Uherskom od Antona Bernoláka z roku 1825. Autori Historického slovníka slovenského jazyka I (1991, s. 156; ďalej HSSJ) uvádzajú tiež variant *breja* s významom „odvar, riedka kaša z ovocia“, ktorý dokladujú rukopisným zápisom zo 17. storočia (*cinnabrium antinonii* v *chabzoweg bregj zamjssawsse deg patientowy zgestj*). Formu s ypsilonom *bryja* „kaša (hlavne z ovocia)“ uvádzajú Karol a Miroslav Kálalovci (1923, s. 43, 44).

V celonárodnom Slovníku slovenských nárečí I (1994, s. 164) je odkaz *brija* p. *breja* na spoluheslá *breja*, *brija* i *braja* s príslušnými prihniedzovanými deminutívami *brejka* i *brajka* (tamže, s. 160). Doložený nárečový materiál autorom tohto lexikografického diela umožnil zhodnotiť lexému s jej geografickým výskytom v stredoslovenských a vo východoslovenských nárečiach. Veľmi podobne ako v predchádzajúcich dvoch spomínaných slovníkoch sa aj v slovenských dialektoch potvrdil výraz s významom „niečo riedke, kašovité“, ale členeným na podvýznamy a) jedlo zo zemiakov a múky, b) ovocná brečka, kvas, c) nedovarený slivkový lekvár, d) zmes vody, snehu a blata na ceste, e) nechutný nápoj al. jedlo (tamže). Vzhľadom na etymológiu výrazu *brija* (< sthnem. *bri(e)* „kaša“; Machek, 1968, s. 66) by bolo azda vhodnejšie uviesť odkazové heslo *breja* p. *brija* a pri hesle *brija* doplniť príslušnú heslovú stať (ako je to napr. v citovanom HSSJ).

Nazdávame sa, že o uvedenej lexéme treba uvažovať ako o formálno-významovej jednotke slovnej zásoby s archaizujúcimi sémami, ktorých apelatívny význam (podvýznamy) sa pomaly vytráca (vytrácajú). Výraz sa stáva neznámym, a to 1. nielen vzhľadom na úzky okruh používateľov tejto nepochybné nárečovej lexémy, ale 2. tiež s ohľadom na zánik reálií, ktoré ňou boli, prípadne niektoré z nich ešte sú označované.

Už sme naznačili, že slovo *brija* preniklo aj do slovenskej toponymie. Priamy jednočlenný nederivovaný TN *Brija*, ktorý označuje vrch v Poprade, vznikol prostou toponymizáciou (Majtán, 1996, s. 23) a je doložený v kartotéke terénnych názvov (ďalej KTN) oddelenia dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV.

Onomastický okruh príbuzných toponým (no s východiskovým apelatívnym základom *bryj-*) rozširujú názvy utvorené topoformantmi (zároveň

s pendantmi v oblasti morfológie) *-ov-a/-ov-u*, *-ov-k-a* pre substantívne typy a *-ov-sk-ý/-ov-sk-é* pre adjektívne typy. Topoformanty ako *-ov-ka*, *-ov-sk-ý* v TN najčastejšie poukazujú na vlastnícky vzťah majiteľa objektu k objektu v čase vzniku názvu. Zväčša ide o vlastnícky vzťah k pôvodnému majiteľovi, príp. k celej rodine, alebo pomenovaný objekt patril do katastrálneho územia obce, príp. iného geografického objektu. Pri názvoch utvorených z geografických názvov môžu tieto prípony vyjadrovať aj lokalizačný príznak. Vyjadrujú skutočnosť, že sa nazývaný objekt nachádza smerom k inému toponymickému objektu (Majtán, tamže, s. 24).

Pôvodne lexikálne morfémy *-ov-a/-ov-u*, *-ov-k-a* a *-ov-sk-ý/-ov-sk-é* (slovoformné formanty alebo vydeliteľné morfológie segmenty) sa vo vzťahu k uvedenému vlastnému menu prehodnotili na nové prvky – toponymizované formanty, topoformanty (Matejčík, 1970, s. 148), ktoré majú pendanty v apelatívnej oblasti.² Ide o štruktúrny model toponymizovaného výrazu s topolexémou apelatívneho pôvodu a topoformantmi *-ov-a/-ov-u*, *-ov-k-a* a *-ov-sk-ý/-ov-sk-é* (čiže nominálny substantívny základ utvorený pomocou suffixov *-ova/-ovu*, *-ovka*, *-ovský/-ovské*) bez spoluhláskovej alternácie koreňových morfémy. Propriá utvorené suffixom *-ova/-ovu*, *-ovka* a *-ovský/-ovské* majú toponymický pôvod (základ).

Z východného Slovenska je doložený priamy jednočlenný derivovaný názov pasienka a poľa *Bryjovka* v Haligovciach (o. Stará Ľubovňa) a dvojčlenné názvy s vlastnostnými adjektívami alebo s privlastňovacím prídavným menom z obce Lesnica (o. Stará Ľubovňa): *Bryjovské pole* (pole), *Bryjovský potôčik* (lúka) a *Bryjova dolina* (pole). V Lesnici sa používa aj predložkový názov *Na Bryjovu dolinu* (pasienok). V domácom prostredí hovoriacich spišským goralským nárečím fungujú nárečové podoby *Na Bryjovom doline*, *Bryjovské pole*, *Bryjovský potôček* (Dudášová-Kriššáková, 1993, s. 72, 81, 91, 97, 105; 2008, s. 90; 2016 a 2017, s. 48, 68 – 69, 135 – 136).

Motiváciou vzniku anojkoným *Bryjovka*, *Bryjovské pole*, *Bryjovský potôčik*, *Bryjova dolina* a *Na Bryjovu dolinu* (okrem toponým *Bryjovka* a *Na*

² Autor sa odvoláva na poznatky R. Krajčoviča (1968, s. 94), ktorý v slovenskej mikrotoponymii pracuje s dvomi skupinami formantov: 1. celkom toponymizované, ako sú napr. *-any*, *-no*, *-ovce*, *-ice*, *-ince*, ktoré nemajú svoj pendant v jazyku, a 2. toponymizované formanty s pendantom prítomným v jazyku (s. 147 – 148).

Bryjovu dolinu ide o dvojčlenné pomenovania; Majtán³, tamže, s. 26) by teda mohli byť antroponymá v podobe priezviska *Bryja*, ale nemožno vylúčiť ani prezývku (*Bryja* > *Bryjova dolina*, *Bryjovka*, *Bryjovské pole*, *Bryjovský potôčik*). Menej pravdepodobná by bola podoba priezviska *Bryjov*.

Antroponymický základ týchto toponým by mohla potvrdzovať databáza priezvisk (Ďurčo a kol., 1998) z roku 1995. V nej priezvisko *Bryja* bolo zaznamenané v okresoch Dolný Kubín, Martin, Poprad a Stará Ľubovňa. Priezvisko *Brija* sa podľa spomínanej databázy vyskytuje predovšetkým vo východnej časti Slovenska v okresoch Kežmarok, Poprad, štvornásobne menej na Orave v okrese Dolný Kubín a v záposlovenskom regióne v okresoch Nitra a Bratislava (celkovo na Slovensku v 23 lokalitách). V okresoch Levoča, Svidník, Poprad, Považská Bystrica, Snina a Prešov funguje priezvisko *Breja*. Napokon antroponymum *Braja* je doložené opäť z východného Slovenska v okresoch Svidník a Košice (aktuálne názvy okresov uvádzame zostupne podľa počtu výskytov príslušného priezviska).

V KTN je doložený aj dvojčlenný názov so zhodným prívlastkom *Brejova lúka* (les a lúka; Gelnica, o. Gelnica). Mohli by sme uvažovať o fundujúcom východisku antroponyma (s prezývkou či priezviskom) *Breja*. Rovnako máme doložený názov poľa *Solisko v medzi Brejkov* (Turzovka, o. Čadca), pričom pri motivácii vzniku pomenovania *Brejkov* by sme opätovne ako prvú možnosť pripustili východisko z osobného mena alebo priezviska *Brejka*, *Brejko*. Priezvisko *Brejka* (Ďurčo a kol., 1998) sa však v roku 1995 vyskytovalo takmer výlučne vo východnej časti slovenského územia (v okresoch Poprad, Kežmarok a Spišská Nová Ves, ojedinele v Košiciach), dovedna 56 výskytov v 17 lokalitách; v Bratislave 11 výskytov, v Martine jeden výskyt. V uvedenom TN nejde o medzu s názvom *Brejkov*, ale o spojenie slova *medza* s nezhodným prívlastkom vyjadreným nárečovým tvarom genitívu rodinného mena *Brejkovia*, teda spisovne o *medzu Brejkovcov*.

O toponymách *Bryjova dolina*, *Bryjovské pole*, *Bryjovský potôčik*, *Na Bryjovu dolinu*, *Brejova lúka* možno uvažovať ako o depropiálnych prípadoch rozdielnych onymických tried (Valentová, 2018, s. 324 – 327)

³ Mnohé anojkonymá uvedeného modelu sa prehodnotili na jednočlenné názvy, vznikli elipsou určovaného člena (Majtán, 1996, s. 23); ide o prívlastkové spojenia s podstatným menom, v ktorých prívlastok po vynechaní nadradeného člena zastupuje celé spojenie; v našom prípade by bolo *Bryjovské*, *Bryjovský* nezávislé spodstatnené slovo bez zmeny rodu nadobúdajúce substantívne kategórie (Ružička, 1966, s. 194).

s rozličnou designáciou a rozdielnymi denotátmi. V tom prípade dochádza nielen k morfológickým – mení sa rod aj pád, napr. *Bryja* > *Bryjova dolina* > *Na Bryjovu dolinu* –, ale aj k slovotvorným zmenám: sú pridané už spomínané posesívne sufixy *-ov/-ova* (napr. *Bryja* > *Bryj-ov-sk-él/-sk-ý*), ako aj topoformant *-ka* (napr. *Bryjak* > *Bryjač-ka* > *Na Bryjač-k-e*). O jedinečnosti denotátov uvedených anojkoným niet pochýb.

V týchto TN (*Bryjova dolina*, *Bryjovské pole*, *Bryjovský potôčik*, *Na Bryjovu dolinu*, *Brejova lúka*) však s najväčšou pravdepodobnosťou bolo východiskom ich vzniku apelatívum *bryja/breja*, „komponent“ *bryjov/brejov* je archaickým tvarom vzťahového adjektíva *bryjový* (pozri Majtán, 1996, s. 26) a pomenovania by označovali objekty podľa vlastnosti miesta s kašovitou, mokrou či močaristou pôdou.

Na prvý pohľad sa zdá jasná motivácia vzniku názvov poľa zo Zákopčica (o Čadca). Ide o priamy jednočlenný derivovaný príponový názov *Bryačka* a nepriame predložkové pomenovanie poľa *Na Bryačke*, v ktorom predložka poukazuje na zvýraznený lokalizačný príznak („objekt nachádzajúci sa na Bryačke“, čím nadobúda špecifický príznak miesta; Majtán, tamže, s. 24, 26, 27). Z grafickej podoby názvu by sme mohli usudzovať, že ide o pomenovanie objektu azda podľa majiteľa, ktorý bol nositeľom priezviska, prípadne prezývky *Bryjak*. Problém vidíme v zápise samohláskovej skupiny *-ya-*, ktorá mohla vzniknúť nesprávnou interpretáciou alebo nekorektným grafickým zápisom názvov samotnou zapisovateľkou. Ak skutočne išlo o uvedené priezvisko, používatelia miestneho dolnokysuckého nárečia by mali uvedený vokál *y* foneticky rozlišovať. Čiže by ho museli aj vysloviť. Nárečie uvedenej obce však vo svojom hláskovom systéme nemá vokál *y*. Zároveň sa v miestnom dialekte nevyskytuje dvojhĺska *ia*, ale naopak, očakávali by sme v zápise dlhú samohlásku. Pri motivácii vzniku spomenutých anojkoným by sme mohli preto uvažovať skôr o priezvisku *Brijak*, prípadne *Bryjak* – tu ako o priezvisku, ktoré vzniklo na území, kde sa *y* aj foneticky rozlišovalo. A nemuseli by sme ísť ďaleko. Bezprostredne susediaca nárečová oblasť je územie pomedzných hornokysuckých nárečí, kde sa vyskytuje hláska *y* ako alofóna, prípadne kysuckých goralských nárečí, v ktorých je vokál *y* samostatnou fonémou (Ramšáková, 2020, s. 47 – 49, 66 – 77). Išlo by o TN v podobách *Brijačka*, *Na Brijačke*, prípadne, čo je menej pravdepodobné, o anojkonýmá *Bryjačka*, *Na Bryjačke*. K uvedeným konštatovaniam (o podobách prie-

zviska a toponým) inklinujú aj historici. Antroponymá *Brija*, *Bryja*, *Brijak*, *Bryjak* z kysuckej jazykovej oblasti však nie sú doložené ani v databáze priezvisk (Đurčo a kol., 1998) z roku 1995, ani v archíve oddelenia dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie (súbory antroponým; zoznamy názvoslovía z jednotlivých osád z celých Kysúc). Navyše žiadne oficiálne internetové zdroje nepotvrdzujú existenciu anojkoným *Bryačka*, *Brijačka*, *Bryjačka*. Najpravdepodobnejšie je preto vysvetlenie, že toponymum vzniklo z apelatíva *brija* (dolnokysucký hláskový variant) a označuje objekty podľa vlastnosti miesta s kašovitou, mokrou, močaristou pôdou.

V obci Zákopčie sme si overili (kontaktovali sme pracovníčky obecného úradu), že sa tam používa všeobecné podstatné meno *brija* vo význame „kyslá polievka“ (na Kysuciach ju obyčajne pôvodní obyvatelia varili vo sviatočnom období, napr. na Štedrý deň). Potvrdili sme si tým domnienku, že apelatívum *brija* by mohlo byť v skutočnosti východiskom vzniku TN *Brijačka*. Napokon, v súčasnosti sa priezviská *Brija/Briják*, resp. *Bryja/Bryják* v Zákopčí nevyskytujú. Zisťovanie navyše skôr problematizuje zaznamenaný názov poľa *Brihačka*, *Pod Brihačku* (Zákopčie, o. Čadca; Choluj, 1993, s. 140, 141), pretože mohlo dôjsť k preklepu pri zápise hlásky *j* alebo *h* v názvoch v jednej lokalite.

Ak by sme pripustili možnosť vzniku oboch anojkoným na území dolných Kysúc z antroponyma, priezviská pripadajúce do úvahy ako obmeny východiskového základu *bry-/bre-* sa mohli v minulosti vyskytovať aj na Kysuciach (vrátane spomínaných antroponým *Brejko*, *Brejka*). Mohli sa sem dostať prostredníctvom obyvateľov z východných území Slovenska v čase osídľovania kysuckého regiónu (čo by potvrdzovali aj historické doklady).

Pomenovania, ktoré takisto mohli vzniknúť podľa priezviska a ktoré by pravdepodobne mohli byť formálnou modifikáciou východiskového hláskového variantu *breja*, sa podľa KTN vyskytujú v Muráni (o. Revúca). Ide o názvy lesa a pasienka *Brejaková* podľa priezviska *Breják* (pasienok azda s variantnými názvami *Brejácke polianky*, *Brejácke*). Anojkonymá s východiskovým fundujúcim pertraktovaným hláskovým variantom *braja* v KTN nie sú doložené.

Formálna podoba sledovaných existujúcich a doložených toponým a antroponým naznačuje, že na slovenskom území by mali existovať dve hlás-

kové podoby východiskového apelatíva s hláskami *-i-* a *-y-*: *brija* a *bryja*. Tie môžu byť odrazom len nárečových pomerov v príslušných nárečových mikroareáloch, dialektových oblastiach. Nárečových systémov disponujúcich samohláskou *y* (z pohľadu synchronika by bolo vhodné pripomenúť, že hláska *y* sa v týchto dialektoch reálne foneticky realizuje) je však na slovenskom území málo. A ako sme zistili, variant *brija* stále funguje v Zákopčí, v obci s dolnokysuckým (resp. kysuckým) nárečím (Krajčovič, 1988; Štolc, 1994). Vokál *y* naznačuje sprostredkujúcu úlohu tých jazykov/nárečí, v ktorých sa fonologicky rozlišuje *i*, *y* (ide už o spomínané pomedzné hornokysucké a kysucké goralské nárečia a o goralské nárečia vôbec; porov. Dudášová-Kriššáková, 1993, s. 20 – 31; 2001, s. 15, 19 – 27; 2016 a 2017, s. 17 – 35). Mohli by sme uvažovať ešte aj o nárečových systémoch sotáckej dialektovej oblasti, kde hláska *y* funguje ako kombinatórny variant fonémy */i/* (Kováčová, 2010, s. 72). Vzhľadom na geografický výskyt pertraktovaného apelatíva *i* proprii však túto možnosť treba vylúčiť. Východisko všeobecného mena musíme hľadať v poľštine, presnejšie v jej nárečiach. V nich je podľa Jana Karłowicza (1900, s. 118) takáto situácia: *Breja* 1. „mięso z rosółem“, 2. „gęsty płyn; rzadkie błoto, coś grzązkiego“, *Bryja* 1. „papka z mąki pospolicie owsianej“, 2. „polewka“, 3. „potrawa, wrzątek zasypany mąką owsianą“, 4. „mleko słodkie, gotowane z małą domieszką mąki“, *Bryja* albo *Bryjka* „potrawa z mąki“, *Bryjka* „zacierka, papka (z mąki owsianej z wodą)“, *Bréjka* „rzadka kasza“, *Brejka* „polewka z mąki, żur“, *Breja* albo *Brajdyga* „kałuża wody na drodze“, *Brejtuga* „gęste błoto“ a plurálová podoba *Bryje* „wywary w gorzelni“ (pozri tiež odkazové heslá *Bryja* p. *Brajka*, *Breja*; *Bryjka* p. *Brajka*, *Breja*; tamže, s. 124). Uvádzaná forma má jednako rozsiahlejší areál výskytu. Nejde len o slovenské responzie poľského výrazu s pôvodom v stredohornonemeckom *bri(e)* (Machek, 1968, s. 66; v súčasnej nemčine *Brei* „kaša“, „/detská/ kašička“). V kontexte ďalších najbližších kontaktujúcich sa slovanských jazykov/dialektov ide tiež o slovo fungujúce v moravkoslovenských a vo východomoravských nárečiach s významom „kaše z ovoce, brečka stékající ze sušeného ovoce“ (tamže).

František Bartoš (1886, s. 201) lexému *bryja* „lizačka ze švestek“ uvádza ako slovo valašské a lašské. Silvestr Kazmír (2001, s. 24) ho vo valašských nárečiach (v severnej časti východomoravských nárečí /ako ich sám autor zaradil – pozn. autorky/) zaznamenal v týchto významoch: „1. po-

lévka ovocná (z jablek a hrušek); 2. marmeláda z rozvařeného ovoce (B); 3. rozvařené trnky na řídko, též lízačka“ aj ako „jídlo z rozvařených jablek (zahuštěné mlékem a moukou)“. Josef Fabián (2009, s. 7) píše o dvoch femininých formách *bryja* a *bryje* označujúcich dve reálie: 1. „polévka z jablek a hrušek a 2. „marmeláda ze sušeného ovoce“.

Podľa autorov elektronického Slovníka nářečí českého jazyka A–Č (2016) femininum *bryje* (tiež so zaujímavou frazeológiou) s hláskovými variantmi *brija*, *bryja* je lexéma typická pre sliezske dialekty. Nárečový materiál ukazuje na jej výskyt predovšetkým v oblastiach Opavy, Ostravy, Frýdku-Místku, Vsetína, Zlína, Uherského Hradišťa, Valaška a Sliezska. Na základe doloženého materiálu možno hovoriť o týchto významoch: „1. druh pokrmu z rozvařeného čerstvého nebo sušeného ovoce, zpravidla z hrušek a jablek nebo ze švestek a) kaše, b) omáčka, c) polévka; 2. řídká hmota z rozvařených švestek, získaná v první fázi vaření povidel; 3. marmeláda ze sušeného ovoce; 4. šťáva kapající ze sušících se švestek; 5. expr. nápoj nebo pokrm špatné kvality a) nechutný nápoj vůbec, b) slabá káva; c) nechutný řídký pokrm; 6. řídké bláto; 7. expr. nepříjemná situace“. V oblastiach Frýdku-Místku a Ostravy sa využíva maskulína podoba *bryja* s hláskovým variantom *bryja* a opäť ženská homonymná forma *bryje* (takisto s variantom *bryja*). Ide o expresívne slová pomenávajúce človeka so špecifickými vlastnosťami: „1. neschný, líný človek, 2. expr. neobratný, nešikovný človek, 3. expresívum popleta; hloupý človek“. V porovnaní s koncepciou Slovníka slovenských nářečí spracúvajú autori relatívne úplného, nediferenčného elektronického Slovníka nářečí českého jazyka nárečové lexémy aj z tých pomedzných nárečových území, ktorých dialekty sú vývinovo úzko späté s pomedznými poľskými sliezkymi nárečiami.

Pri skúmaní lexémy *brija* v slovnej zásobe používateľov slovenského jazyka sme sa dostali k otázke jej pôvodu. Vzhľadom na sprostredkujúci poľský jazyk (nárečia) lexika niektorých slovenských, moravskoslovenských, východomoravských a sliezkych nářečí na českom území sa môže pochváliť niektorou z hláskových podôb skúmanej formy. Všetky uvádzané responzie poľskej formy *bryja* v nárečiach slovenského a českého jazyka dokazujú kontaktujúce sa poľské nárečia ako sprostredkovateľa nemeckého *bri(e)*.

Ako sme ukázali, nie vždy je motivácia vzniku názvu jasná a priamočiará. Preto nielen z uvedených detailov je zrejmé, že pri koncipovaní hesiel do

digitálneho výkladového a dokladového slovníka slovenskej a do slovenčiny adaptovanej inojazyčnej apelatívnej a propriálnej lexiky je žiaduce korigovať zápisy a nevyhnutné opierať sa o poznatky aj z iných jazykovedných disciplín ako z onomastiky. Aj v prípade apelatívneho i propriálneho významu východiskového výrazu by nám mohol veľa napovedať napr. historický výskum osídľovania dotknutých regiónov.

Koncipovanie hesiel do digitálneho výkladového a dokladového slovníka slovenskej a do slovenčiny adaptovanej inojazyčnej apelatívnej a propriálnej lexiky, ktorá sa vyskytuje v terénnych názvoch na území Slovenska, neustále nabáda sledovať vlastný slovenský i susedný inojazyčný lexikálny materiál. Autori musia uvažovať o širokospektrálnych súvislostiach a zohľadňovať dôležitý kontext nielen jazykových, ale aj etnických a kultúrnych kontaktov Slovákov. Toponymický materiál sústredený v kartotéke terénnych názvov je pre autorov slovníka Lexika slovenských terénnych názvov často stimulom pre omnoho hlbší poznatkový ponor do viacerých vedných disciplín, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať.

LITERATÚRA

BARTOŠ, František: Dialektologie moravská. První díl. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské. Brno: Nákladem Matice Moravské 1886. 374 s.

BERNOLÁK, Anton: Slowár Slowenski Česko-Laťínsko-Ňemecko-Uherski. I. Budapest 1825. 848 s.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia. Odras slovensko-poľských jazykových kontaktov na fonologickej rovine. Bratislava: Veda 1993. 176 s. ISBN 80-224-0354-7.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Kapitoly zo slavistiky. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2001. 187 s. ISBN 80-8068-048-5.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Kapitoly zo slavistiky. 2. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Monografia 95 (AFPhUP 232/314). Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2008. 312 s. ISBN 978-80-806-8899-8.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia z pohľadu súčasnej slovenskej jazykovedy. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove 2016. 248 s. ISBN 978-80-555-1714-8.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia z pohľadu súčasnej slovenskej jazykovedy. 2., opravené vydanie. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove 2017. 248 s. ISBN 978-80-555-1822-0.

ĎURČO, Peter a kol.: Databáza vlastných mien a názvov lokalít na Slovensku. Podklady k projektu Copernicus Programme, project COP-58: Onomastica – Copernicus Database. CD ROM. Paris: ELRA 1998. Dostupné na http://www.juls.savba.sk/durco_priezviska.html.

FABIÁN, Josef: Slovník nespisovného jazyka valašského. Valašské Meziříčí: Občanské sdružení Valašské Athény 2009. 136 s. Dostupný na file:///C:/Users/annar/AppData/Local/Temp/valassky-slovník_1425218206.pdf.

Historický slovník slovenského jazyka. 1. A – J. Red. M. Majtán et al. Bratislava: Veda 1991. 536 s. ISBN 80-224-0228-1.

CHOLUJ, Dominik: Onomastika Kysúc. Čadca: Kysucké múzeum Čadca 1992. 154 s.

Morfológia slovenského jazyka. Vedecký red. Jozef Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1966. 896 s.

KÁLAL, Karel – KÁLAL, Miroslav: Slovenský slovník z literatúry aj nárečí (Slovensko-český diferenciálny). Banská Bystrica: Slovenská Grafia 1923. 1012 s. + 104 s.

KARŁOWICZ, Jan: Słownik gwar polskich. Tom Pierwszy, A do E. Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności 1900. 454 s.

KAZMÍŘ, Silvestr: Slovník valašského nářečí, valaško-český, 1. díl. Vsetín: 2001. 665 s. Copyright 2006. Dostupný na <https://drive.google.com/file/d/0B3POwIwUY2zsSjhWbVd1MXBrem8/view>.

KOVÁČOVÁ, Viera: Sotácke nárečia severovýchodného Zemplína z aspektu petrifikácie a nivelizácie. 1. vyd. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku 2010. 175 s. 978-80-8084-549-0.

KRAJČOVIČ, Rudolf: Toponymický fakt a jeho kartografovanie. In: I. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 5. – 6. decembra 1967. Zborník materiálov. Red. V. Blanár a M. Majtán. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV a Slovenská onomastická komisia pri Vedeckom kolégiu jazykovedy SAV pre internú potrebu 1968, s. 88 – 99.

KRAJČOVIČ, Rudolf: Vývin slovenského jazyka a dialektológia. 1. vydanie. Bratislava: SPN 1988. 344 s.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vydanie. Praha: Academia 1968. 868 s.

MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava: Veda 1996. 192 s. ISBN 80-224-0480-2.

MATEJČÍK, Ján: Morfematická štruktúra mikrotoponyma. In: Onomastické práce. 3. Sborník rozprav k sedmdesiatým pátým narodeninám univ. prof. dr. Vladimíra Šmilauera, DrSc. Red. J. Svoboda – L. Olivová-Nezbedová. Praha: Místopisná komise ČSAV 1970, s. 147 – 158, nem. res. s. 159.

RAMŠÁKOVÁ, Anna: Nárečia horných Kysúc v okrese Čadca. Jazykovedné štúdie XXXVII. Bratislava: Veda, 2020. 240 s. ISBN 978-80-224-1845-4.

Slovník nářečí českého jazyka. A – Č. Copyright 2016. Dostupný na <https://snecj.ujc.cas.cz>.

Slovník slovenských nářečí. I. A – K. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994. 936 s. ISBN 80-224-0183-8.

ŠTOLC, Jozef: Slovenská dialektológia. Bratislava: Veda 1994. 179 s. ISBN 80-224-0036-X.

VALENTOVÁ, Iveta: Lexika slovenských terénnych názvov (Konceptia lexikografického spracovania). Bratislava: Vydavateľstvo SAP – Slovak Academic Press 2018. 220 s. ISBN 978-80-89607-69-3.

ROZLIČNOSTI

Lobby bar – pravopis a ekvivalenty

Dostali sme otázku od hotelierov, prečo sa používa spojenie *lobby bar* a či sa považuje za správne. Táto otázka je zaujímavá nielen z hľadiska spisovnosti či významu daného spojenia, ale aj z hľadiska pravopisu a prípadných ekvivalentov.

V slovenských výkladových slovníkoch sa uvádza výraz *loby* v zdomácnenej podobe s jedným *b* ako nesklonné podstatné meno ženského rodu prevzaté z angličtiny vo význame „zoskupenie ľudí, ktoré ovplyvňovaním politických činiteľov, zákonodarcov, ministrov, úradníkov presadzuje svoje súkromné alebo skupinové záujmy“, napr. *podnikateľská, priemyselná loby*, a „skupina vplyvných osôb vôbec, napr. *finančná loby; privatizačná loby* (Slovník súčasného slovenského jazyka H – L, 2011; ďalej SSSJ). Slovo *loby* patrí medzi novšie prevzatia, ale je zaujímavé, ako tieto významy súvisia aj s pomenovaním *lobby bar*. Tu si musíme pomôcť prekladovým slovníkom (na <https://slovník.aktuality.sk/anglickoslovensky/?q=lobby>), v ktorom nachádzame pri slove *lobby* okrem iných významov aj význam „vestibul, foyer, predsieň“. Podľa výkladového anglického slovníka (na www.lexico.com/definition/lobby) sa v Spojenom kráľovstve takto označujú aj niektoré z veľkých hál v priestoroch parlamentu, v ktorých sa poslanci môžu stretnúť s verejnosťou. Táto informácia sa potvrdzuje napr. aj v Slovníku cudzích slov (2005; ďalej SCS): „v americkom parlamente, pôvodne v britskej Dolnej snemovni, predsieň, vestibul, kde poslanci prijímajú návštevy“, ako aj v Stručnom etymologickom slovníku slovenčiny (2015), kde sa dozvedáme, že slovo *loby* má význam „nátlaková skupina“ a že ide o prevzatie zo starolatinského slova *lobium* s významom „podľubie“, pričom v britskom parlamente sa slovom *lobby* označovali aj priestory prístupné pre verejnosť, ktorá tam mohla viesť rozhovory s členmi parlamentu; v USA slovo nadobudlo v 19. st. prenesený

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy č. 2/0133/20 Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe.

význam „osoby navštevujúce *lobby* zákonodarného zboru s cieľom ovplyvňovať rozhodovanie poslancov“, odtiaľ i „nátlaková skupina“.

Táto politická súvislosť je dôležitá aj pri motivácii pomenovania *lobby bar*, keďže ide o bar poskytujúci svoje služby vo vstupných priestoroch hotela či rekreačného zariadenia, i keď zrejme nemožno hovoriť o politickom ovplyvňovaní v týchto priestoroch. Možno to však pokladať za priestor, kde sa okrem iného odohrávajú aj pracovné stretnutia.

Pozrime sa najprv na pravopis slova *lobby*. Ako sme už uviedli, v slovenských výkladových slovníkoch, SCS a príručkách sa uvádza zdomácnená podoba s jedným *b* – *lobby*, čo zodpovedá procesu zdomácňovania prevzatých slov so zdvojenými spoluhláskami. V jazykovej praxi sa však napriek tomu táto zásada vždy nerešpektuje. Ak nazrieme do mnohomiliónového korpusu textov (Omnia Slovaca III Maior 18.01; ďalej korpus)¹, zistíme, že predpoklad, že sa slovo *lobby* už pravopisne ustálilo s jedným *b*, nie je až taký jednoznačný. Originálnu podobu *lobby* (vrátane spojení so slovom *bar*) nachádzame 15 616-krát, kým zdomácnenú podobu *lobby* len 5 759-krát. Ak do vyhľadávača v korpuse zadáme spojenie *silná lobby*, nájdeme ho 44-krát, kým spojenie *silná lobby* až 48-krát. To naznačuje, že zdomácnenie neprebíha „ideálne“. Podobnú situáciu zaznamenávame aj pri slove *hobby*, resp. *hoby*. V Pravidlách slovenského pravopisu (2013), ako aj v SSSJ sa uvádzajú varianty, v reálnej jazykovej praxi však stále prevažuje nezdomácnená podoba *hobby* – 31 937 výskytov, kým *hoby* len 1 773 výskytov.

V súvislosti s podstatným menom *lobby* sa v slovenčine používajú viaceré odvodené slová. Sloveso *lobovať* sa oproti podobe *lobbovať* vyskytuje v jazykovej praxi vo výraznej prevahe v súlade so spracovaním vo výkladových slovníkoch, v ktorých sa zhodne vo význame „vyvíjať, vyvinúť nátlak (najmä) na politických, vládnych činiteľov s cieľom dosiahnuť presadenie svojich záujmov, zabezpečiť, zabezpečiť si vplyv v určitej oblasti“ (SSSJ) uvádza podoba s jedným *b* – *lobovať*. V korpuse je 7 557 výskytov podoby *lobovať* oproti 195 výskytom podoby *lobbovať*.

Samozrejme, treba spomenúť aj homonymum *lobovať* s významom „v tenise odrážať loptu vysokým oblúkom ponad protivníka“, ktoré nachádzame nielen v novších výkladových slovníkoch, ale aj v staršom Slovníku

¹ Korpus Omnia Slovaca III Maior (18.01) vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 6.1) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚLEŠ SAV.

slovenského jazyka (2. zv., 1960) a ktoré sa už dávno ustálilo v športovej terminológii a súvisí s podstatným menom *lob* označujúcim spôsob odrazenia lopty v niektorých športoch.

V SSSJ sa ďalej uvádza aj podstatné meno *lobista* vo význame „kto presadzuje záujmy určitej skupiny a ovplyvňuje politických činiteľov v jej prospech, kto sa zúčastňuje na lobizme“, ako aj *lobizmus* vo význame „systém ovplyvňovania a prijímania určitých riešení v rôznych spoločenských oblastiach, najčastejšie v ekonomickej alebo sociálnej, v prospech záujmových skupín (profesijných, ekonomických, politických, národnostných, nadnárodných)“ či prídavné meno *lobistický* s významom „vzťahujúci sa na lobby, na lobistu, zástupcu záujmovej skupiny; súvisiaci s lobingom, ovplyvňovaním politických činiteľov“. Nájdeme v ňom aj heslo *lobing* s výkladom „mechanizmus ovplyvňovania politických činiteľov (poslancov, ministrov, úradníkov), slúžiaci na presadenie záujmov určitej skupiny, lobovanie, lobizmus“. V jazykovej praxi nachádzame doklady naznačujúce isté váhanie pri používaní uvedených odvodenín, ale počet výskytov so zdvojeným *b* je zanedbateľný, okrem podstatného mena *lobing*, ktoré je v korpuse vo vyššom výskyte aj v pôvodnej podobe (*lobing* 7 961-krát, *lobbing* 1 021-krát).

Vo Veľkom slovníku cudzích slov (2008; ďalej VSCS) sa výraznejšie prejavuje neustálenosť v jazykovej praxi spracovaním celej tejto skupiny slov v podobe variantov, a to *lobing/lobbing*, *lobista/lobbista*, *lobistický/lobbistický*, *lobizmus/lobbismus*, *lobovanie/lobbovanie*, *lobovať/lobbovať*, ako aj *lobby/lobby*.

Možno teda skonštatovať, že pravopis odvodenín s jedným *b*, odporúčaný vo výkladových slovníkoch, potvrdzuje proces zdomáčňovania v prospech zjednodušenia pravopisu, napriek tomu stav v jazykovej praxi i spracovanie uvedených hesiel napr. vo VSCS signalizuje, že pravopis pôvodného motívujúceho slova *lobby/lobby* a jeho odvodenín nie je ešte ustálený.

Vráťme sa však k spojeniu *lobby bar*, v ktorom má slovo *lobby* funkciu prívlastku naznačujúceho súvislosť s umiestnením baru vo vstupných priestoroch hotela či rekreačného zariadenia. V jazykovej praxi zaznamenáme najväčší výskyt spojenia v podobe *lobby bar*, konkrétne 4 750 výskytov: *Mnoho ubytovacích zariadení síce má k dispozícii bezbariérové izby, ale chýbajú bezbariérové sociálne zariadenia v spoločných priestoroch, napr. v lobby bare, pri bazéne. – Nádhernú panorámu tatranských veľikánov možno obdivovať nielen z priestranného lobby baru s krbom, ale aj z galérie*

s knižnicou, z reštaurácie... – V lobby bare si hostia môžu prečítať dennú tlač, časopisy alebo pripojiť sa na internet.

Zdomácnenú podobu *loby bar* nachádzame v korpuse len v 257 prípadoch: *Hotel ponúka hosťom stravovanie v reštaurácii, loby bare alebo pri špeciálnych akciách v zimnej záhrade.* – *Art Restaurant sa nachádza na prízemí hotela v susedstve recepcie a loby baru.*

Z hľadiska pravopisu však nie je jediný problém konkurencia zdomácnenej a pôvodnej podoby slova *loby*, resp. *lobby*, v spojení so slovom *bar*, ale aj to, či sa píše ako slovné spojenie, alebo ako jedno zložené slovo. V jazykovej praxi nachádzame oproti prevažujúcemu výskytu slovného spojenia aj okrajový výskyt zloženín, a to *lobbybar* (18 výskytov): *Objekt recepcie zabezpečuje pre hotelový komplex reštauračné služby, lobbybar a detský kútik.* – *Diskobar a lobbybar je platený bar*, ako aj podobu *lobybar* (9 výskytov): *V hlavnej budove sa nachádza loybar a recepcia s internetovým kútom (za poplatok).*

Nasleduje hľadanie odpovede na otázku, prečo sa v slovenskom prostredí používa spojenie *lobby bar*, resp. jeho varianty. Na to je ťažko odpovedať, zrejme by bolo užitočné spýtať sa hotelierov. Iná otázka je to, či je v slovenskom prostredí „potrebné“ používať podobu *lobby bar*. Opäť sme sa pozreli do jazykovej praxe prostredníctvom korpusu. Nachádzame v ňom viacero ekvivalentných pomenovaní baru vo vstupných priestoroch hotela či rekreačného zariadenia. Možné a aj používané sú spojenia *bar v hale*, *bar na recepcii*, *halový bar* a *recepčný bar*: *Útulný bar v hale s klavirom ponúka rôzne nápoje.* – *Nápoje sú podávané v halovom bare a v kaviarni s barom pri bazéne.* – *Okrem reštaurácie, ktorá ponúka tradičnú českú kuchyňu, má hotel k dispozícii nonstop bar na recepcii.* – *Prvý styk so zákazníkom zabezpečuje recepcia, ktorá slúži svojim vybavením recepčného baru.*

Čo z uvedeného vyplýva? Pravopis výrazu *loby*, resp. *lobby*, napriek spracovaniu vo väčšine slovníkov nemožno pokladať za ustálený. Faktom je, že isté rozkolísanie spôsobuje najmä používanie podoby *lobby* v spojení *lobby bar*. Nie nezaujímavé sú však ekvivalenty tohto spojenia, a to *recepčný*, *halový bar*, *bar v hale*, *bar na recepcii*, ktoré slovenským hotelierom odporúčame ako zrozumiteľnejšie.

Sibyla Mislovičová
Jazykovedný ústav E. Štúra SAV

LITERATÚRA

KRÁLIK, Ľubor: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda 2015. 704 s. ISBN 978-80-224-1493-7.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 4., dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda 2003. 985 s. ISBN 80-224-0750-X.

Slovník cudzích slov (akademický). 2., doplnené a prepracované vyd. Ed. Ľ. Balážová – J. Bosák. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá 2005. 1054 s. ISBN 80-10-00381-6.

Slovník slovenského jazyka. II. L – O. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1960. 648 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2011. 1087 s. ISBN 978-80-224-1172-1.

ŠALING, Samo – IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária – MANÍKOVÁ, Zuzana: Veľký slovník cudzích slov. 5., revidované a doplnené vydanie. Bratislava – Prešov: Vydavateľstvo SAMO 2008. 1184 s.

SPRÁVY A POSUDKY

Na začiatku každej zmeny myslenia je inšpirácia

[ZUMRÍK, Miroslav: *Filozofické aspekty korpusovej lingvistiky*. Bratislava: Veda 2020. 80 s. ISBN 978-80-224-1826-3.]

Vedecká monografia *Filozofické aspekty korpusovej lingvistiky* sa svojím názvom a obsahom hlási k interdisciplinárnemu prístupu v skúmaní skutočnosti, ktorý vychádza z jazykovedného, presnejšie „korpusového“ prístupu k jazyku a svetu. Na prvý pohľad sa laickému čitateľovi takéto spojenie môže javiť ako samoúčelné hľadanie súvislostí medzi dvomi oblasťami, ktoré síce nejako spolu súvisia, ale nemajú až toľko prienikov, koľko by sme si želali. To však nie je Zumríkov prípad, pretože korpus v jeho úvahách zastáva podstatne komplexnejšie miesto. Nie je len elektronickou vzorkou jazyka, ktorú je možné ďalej využiť na jazykovedný výskum, ale aj „dostupibilným artefaktom“, ktorým sa korpus ako vzorka jazyka stáva „čímisi objektívne jestvujúcim, vonkajším, materializovaným, hoci zároveň digitálnym predmetom“ (s. 17). Takéto chápanie so sebou prináša filozofické (ale aj metodologické) konzekvencie, a preto viac než samotný jazyk a jeho opis je predmetom monografie určitá metodológia „filozofického pohybu“, ktorý korpusová lingvistika tak v jazykovede, ako aj v humanitných vedách – a v tomto prípade najmä vo filozofii – vyvoláva.

Hneď na začiatok je potrebné povedať, že kniha má niekoľko rovín, autor ich explicitne naznačuje na niekoľkých miestach v úvode, ktorý nechce byť návodom na čítanie, no obsahuje stručný sumár jednotlivých kapitol a cieľov v snahe naznačiť ich vzájomnú prepojenosť, resp. „isté pohyby myslenia“, ktoré v závere podrobí hlbšej reflexii. Stručne zrekapitulované, od pojmu „komplexnej skutočnosti“ v prvej kapitole postupuje cez „vzťah subjektu a jazyka“ do oblasti „korpusovej lingvistiky a filozofie technológie“, aby preskúmal status korpusovej lingvistiky vo svetle „antropologických konštánt“. Ide o deväť pomerne stručných, zato však hutných a filozoficky vyzretých kapitol, ktoré sú originálnym príspevkom nielen pre oblasť

korpusovej lingvistiky, ale aj filozofie. Pridanou hodnotou tohto prístupu je, že s komplexnosťou myšlienok sa čitateľ nemusí vyrovnávať naraz, ale postupne po jednotlivých kapitolách, čo je vzhľadom na náročnosť a šírku témy dôsledkom autorovej ústretovosti voči čitateľovi, akoby si uvedomoval, že si musí ešte len vytvoriť recipienta svojich myšlienok.

Spomínaný pohyb v dosiaľ málo preskúmanej (interdisciplinárnej) oblasti spojený s náčrtom kontúr nového spôsobu myslenia, ktorý si digitálna skutočnosť vo svojej komplexnosti vyžaduje, autora knihy vedie k tomu, aby sa filozoficky vyrovnal najmä s dedičstvom fenomenologickej filozofie. Práve tá totiž formulovala ešte začiatkom minulého storočia nárok komplexnosti vo vzťahu subjektu a sveta. Husserlova filozofia je však len východiskom, ktoré autor dopĺňa o aktuálne reflexie, z oblasti jazykovedy aj z oblasti filozofie. Po teoretickom úvode (kap. 1 a 2), v ktorom sa autor snaží priblížiť východiskové rámce hlavných tradícií uvažovania o problémoch jazyka a sveta (z filozofického aj z jazykovedného aspektu), najmä v nasledujúcich dvoch kapitolách autor konfrontuje korpusovú lingvistiku a filozofiu technológie. Ich spoločnou bázou sú spôsoby „jestvovania a poznávania“. Ontologické otázky jestvovania jazyka ako určitého fenoménu sa tu prekrývajú s otázkami epistemologickými s cieľom definovať „korpusy“ na jednej strane ako predmety skúmania a technologického vývoja a na druhej strane ako prostriedky poznávania jazyka. Práve týmto prepojením ontologickej a epistemologickej roviny autor môže jazykové korpusy definovať ako elektronicky spracované vzorky autentických jazykových prejavov, ktoré predstavujú istý typ technických artefaktov. A to artefaktov, ktoré vďaka technológii prekonávajú vo vzťahu k subjektu limity individuálnej mysle: „Technológia vo svojich rôznych podobách predstavuje spôsob, ako môže človek premieňať zložky svojho sveta na disponibilné artefakty“ (s. 26).

Po tejto technologickej diferencii s ontologickými následkami pre svet jestvovania a poznania sa v nasledujúcich kapitolách ďalej skúmajú dôsledky transformácie vzťahu medzi človekom a svetom, respektíve medzi človekom a jazykom na základe štruktúry jazykových dát, ktoré prekračujú kognitívne limity individuálnej mysle. V nadväznosti na uvedené je nevyhnutné definovať na novej úrovni „rôznorodosť úloh korpusovej lingvistiky“ (kap. 5), ako aj štatút „korpusu ako elektronickej vzorky jazyka“ (kap. 6). Nie náhodou v týchto pasážach nachádzame tvrdenia, ktoré priamo odka-

zujú na filozofiu jazyka či na pojem jazykových hier: „Poznať význam slova znamená v duchu tejto koncepcie vedieť slovo použiť v kombinácii s ďalšími slovami, v ich kontexte. Možno dokonca povedať, že Wittgensteinove myšlienky tak nepredstavujú iba príspevok k filozofii technológie, ale tiež konkrétne v Logicko-filozofickom traktáte (1922) myšlienkovo anticipujú postupy korpusovej technológie“ (s. 40).

Pomyselné centrum knihy tvoria kapitoly 7 – 9, v ktorých autor postupuje od „odhaľovania skrytej štruktúry dát“ (kap. 7) až po interpretáciu „korpusovej lingvistiky vo svetle antropologických konštant“ (kap. 9). Aj v týchto úvahách zohráva hlavnú úlohu komplexnosť, pričom odhaľovanie skrytých štruktúr veľkých dát vedie ku kvalitatívnemu posunu od epistemologických k metodologickým otázkam, teda k tzv. filozofii kvantitatívnych metód. Rovnako ako v iných oblastiach, ktoré pracujú s veľkými dátovými súbormi (napr. dištančné čítanie, strojové učenie a pod.), aj tu sa kvantitatívne metódy zameriavajú na odhaľovanie variácií, vzorov a pravidelností. Teda cieľom poznania sú pomerne stabilné javy „opakujúce všeobecné vlastnosti sveta, ktorý sa usilujeme vysvetliť“ (s. 46). Ôsma kapitola venovaná „korpusovej lingvistike v celku prístupov k jazyku“ spočiatku charakterizuje pozíciu korpusovej lingvistiky ako „nekompromisne empirickú“. Autorovým zámerom je konverzia tejto pozície bližšie k spomínanej komplexnosti, a to na základe povahy jazykového systému. Vyslovuje tu v podstate prvýkrát explicitne to, čo bolo naznačené už predtým, t. j. širšie ukotvenie korpusovej lingvistiky vo všadeprítomných technológiách, ktoré zasahujú do nášho sveta. Práve v tejto kapitole autor prvýkrát použil aj termín „digitálne humanitné vedy“, aj keď v texte je táto tendencia jasne naznačená už skôr: „V rámci digitálnych humanitných vied sa zasa prepája výskum, vývoj i celkový spôsob výskumného a praktického života, životná prax, čoho výsledkom sú i nové spôsoby myslenia, napríklad myslenie prostredníctvom médií“ (s. 54).

Posun k oblasti digitálnych humanitných vied a rovnako aj jeho načasovanie do predposlednej kapitoly anticipuje ďalší vývoj autorových myšlienok, ktoré v 9. kapitole prechádzajú viac do oblasti metodológie a filozofie. Aj tento posun je ukotvený v jazyku, lebo korpusová lingvistika je jednou z podôb, ako sa človek vzťahuje k svetu prostredníctvom znakov: „Takýto semiotický a antropologický pohľad na korpusovú lingvistiku sa reflektuje aj vo fenomenologicky orientovanej filozofii technológie, pričom špecifi-

kom fenomenologického myslenia, a teda akýmsi prienikom jednotlivých fenomenologických modelov a pozícií je, že fenomenológia skúma podmienky, vďaka ktorým sa nám veci javia také, aké (pre nás) sú“ (s. 59). Ako naznačuje citát, v záverečnej časti monografie M. Zumrík situuje poznanie sveta a jazyka v zhode s filozofickou tradíciou, ktorú si zvolil, do jazyka, respektíve do procesu jeho sebaštruktúrácie a sebaútvárania. Týmto obratom k subjektu, aj keď v jeho ponímaní ide o subjekt jazyka, sa jeho úvahy navracajú k filozofickým koreňom. Nie je to však návrat rovnakého, ale návrat, ktorý z novej perspektívy zadefinuje všetky parciálne prvky (svet, subjekt, jazyk), o ktoré sa jeho výklad zo začiatku opiera, čo je vo svojej podstate silné filozofické gesto.

Žijeme v dobe, keď digitálne technológie zásadným spôsobom modifikujú nielen náš každodenný život, ale aj spôsoby nášho prístupu a poznávania sveta. Každá zmena myslenia (alebo paradigmy, ak chceme) so sebou prináša nové interpretácie a pohľady na svet. V tomto zmysle je monografia Miroslava Zumríka mimoriadne inšpirujúcim dielom prinášajúcim napriek skromnému rozsahu originálne pohľady a myšlienky, z ktorých je možné o súčasnom myslení načerpať viac inšpirácií než z rozsiahlych traktátov. Vďaka komplexnosti autorovho „myšlienkového pohybu“, ktorého sme svedkami, umožňuje táto kniha aj menej zorientovanému čitateľovi uvedomiť si rozsah a využiteľnosť kvantitatívnych výskumov, a to nielen v oblasti jazyka (odkiaľ tento pohyb pôvodne pochádza), ale ako to naznačuje sám autor, aj v budúcnosti, na dátach založených skúmaníach človeka a jeho sveta.

*Marek Debnár
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV*

SPYTOVALI STE SA

Profilácia, reprofilácia alebo profilizácia, reprofilizácia? – Do jazykovej poradne sme dostali otázku: „Chcem sa Vás opýtať na správny tvar cudzích výrazov *profilizácia* – *reprofilizácia*, keďže to počúvam z každej strany a myslím si, že sa používajú nesprávne.“

V slovenských výkladových slovníkoch sa uvádza iba slovo *profilácia*, a to buď vo všeobecnom význame „profilovanie (sa)“ (Krátky slovník slovenského jazyka, 2003; ďalej KSSJ), alebo v rozšírenom význame „stanovenie základných charakteristík (parametrov) vnútornej štruktúry a organizácie určitého objektu podľa kritérií vyplývajúcich z požiadaviek na jeho funkčné (účelové) zameranie“ (Slovník cudzích slov, 2005). Súvisí so známym, bežne používaným obojvidovým slovesom *profilovať* „d(á)v(a)ť zreteľný tvar, podobu, utvárať, utvoriť“, resp. *profilovať sa* „zreteľne sa zameriavať, zamerať, nadobúdať vyhranený tvar, vyhraňovať sa, vyhraniť sa“ (KSSJ), ktoré má pôvod vo francúzštine rovnako ako slovo *profil* „súhrn základných znakov, črt, stručný, charakteristický ráz osoby, jej činnosti a pod.“ (Veľký slovník cudzích slov, 2018, ďalej VSCS).

Slovo *reprofilácia* vzniklo pridaním slovotvornej predpony *re-* k slovu *profilácia* a používa sa vo význame „nová, pozmenená profilácia, nové formovanie, štruktúrovanie; prepracovanie, premena profilu, funkcie a pod.“ (VSCS, 2018). Odvodeninu *reprofilácia* nájdeme v používateľskej verzii Slovníka súčasného slovenského jazyka, v elektronickom Ortograficko-gramatickom slovníku (2016, pracovná verzia; ďalej OGS) i vo VSCS, v oboch spolu s variantnou podobou *reprofilizácia*. Vo VSCS sa variantne uvádza i základové sloveso *reprofilovať/reprofilizovať* vo význame „dať dačomu nový ráz, podobu, profil; zmeniť, pozmeniť, obmeniť náplň, funkciu dačoho“, v OGS je iba sloveso *reprofilizovať*.

Prečo sa v slovenčine popri výrazoch *profilácia*, *reprofilácia* používajú variantné podoby *profilizácia* a *reprofilizácia*? V našich slovníkoch sa slovo *profilizácia* neuvádza, no v textoch korpusu Omnia Slovaca III Maior (18.01) (ďalej korpus) a na internete sa vyskytujú takéto doklady: *profilizá-*

cia II. chirurgickej kliniky, profilizácia rodinnej značky, mRNA profilizácia. Je možné, že ide o snahu slovenských používateľov jazyka o akési „odbornejšie“ vyjadrenie s využitím prípony *-izácia* namiesto *-ácia*. Môže ísť aj o vplyv významovo blízkych slov (*re*)organizácia či (*re*)štrukturalizácia. V slovenskej slovnej zásobe máme podobné variantné dvojice, napr. *aktívacia/aktivizácia, hydrogenácia/hydrogenizácia, defluorácia/defluorizácia*. Podstatné meno *reprofilizácia* sa v korpuse nachádza vyše dvestokrát, napr. *reprofilizácia lôžok v nemocniciach; reprofilizácia oddelenia; reprofilizácia mnohých nemocníc*. Dodávame, že doklady na použitie slovesa *profilizovať* sa v korpusových záznamoch nenachádzajú, no sloveso *reprofilizovať* už narátame v desiatkach.

Z jazykového hľadiska nemožno v súčasnosti popri ustálených výrazoch *profilácia/reprofilácia* odmietat' ani variantné podoby s príponou *-izácia*.

Judita Páleníková
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV

Ako skloňovať meno *Ján Mária Vianney*? – Otázka, ktorú sme dostali e-mailom do jazykovej poradne od redaktorky, presne znela: Ako skloňuje-me meno *Jean Maria Vianney*?

Na skloňovanie mena francúzskeho svätca sa sporadicky pýtajú aj v telefonickej poradni. Iste to súvisí s tým, že v praxi možno naraziť na rozličné spôsoby používania a skloňovania všetkých troch častí jeho mena, čo je ovplyvnené originálnou francúzskou podobou *Jean-Marie Vianney*.

V slovenčine sa pri mene tohto patróna kňazov namiesto krstného mena *Jean* zaužíval domáci ekvivalent *Ján*. Zaujímavá je situácia s druhým krstným menom (fr. *Marie*), ktoré sa vo väčšine prípadov (iste aj pod vplyvom poslovenčeného prvého mena) používa v slovenskej podobe *Mária*, menej často v cudzej podobe *Maria*. Pôvodne ženské meno *Mária/Maria/Marie* sa v mnohých krajinách so silnou katolíckou tradíciou začalo používať na znak patronátu Panny Márie aj ako mužské meno, napr. *Erich Maria Remarque* (spisovateľ), *Rainer Maria Rilke* (básnik) či *Pavol Mária Hnilica* (biskup).

V súvislosti s menom francúzskeho svätca sa v korpusových textoch¹ nachádzajú iba tri doklady na originálnu nesklonnú podobu *Marie* (s výslovnosťou [mari]), viacero na podobu *Maria* a najviac na podobu *Mária*, ktorú niektorí používatelia dokonca skloňujú ako ženské podstatné meno podľa vzoru *ulica*: *V tejto súvislosti môže byť pre všetkých významným vzťahným bodom učenie a príklad svätého Jána Márie Vianneya. – Čo povedať o sv. Jánovi Márii Vianneyovi, ktorého si pripomenieme 4. augusta? V niektorých prípadoch používatelia meno Mária/Maria pokladajú za nesklonné: Ide o divadlo o sv. Jánovi Mária Vianneyovi, farárovi z Arsu, ktoré bolo vytvorené pri príležitosti Roka kňazov.*

Keďže mužské mená zakončené na *-a* sa zaraďujú medzi podstatné mená vzoru *hrdina*, podľa tohto vzoru skloňujeme i meno svätca bez ohľadu na to, či ide o podobu *Mária* alebo *Maria*: (od) *Máriu/Mariu*, (k) *Máriovi/Mariovi*, (poznám) *Máriu/Mariu*, (o) *Máriovi/Mariovi*, (s) *Máriom/Mariom*. Správne skloňovanie doložíme týmito citáciami: *Za Jánom Máriom Vianneyom chodieval mladík, ktorý mal potrebu neustále diskutovať o Bohu a o viere. – Májová ľudová čítanka okrem nedelných misijných kázni prináša aj veľa úryvkov z rôznych diel svätého arského kňaza Jána Mariu Vianneya.*

Priezvisko *Vianney* sa číta [vi-a-ne], čiže v zakončení je hláska [e]. Na základe toho sa meno *Vianney* skloňuje podľa vzoru *kuli*: (od) *Vianneyho*, (k) *Vianneymu*, (poznám) *Vianneyho*, (o) *Vianneyom*, (s) *Vianneyom*. K. Sekvent v publikácii *Ako používať francúzske vlastné mená v slovenčine* (2002) uvádza, že francúzske mená zakončené na *-ey* majú dvojaké skloňovanie: podľa vzoru *kuli* aj podľa vzoru *chlap*. V druhom prípade sa pred pádovou príponou vyslovuje vkladná spoluhláska *j*, ktorá má grafický podklad v písмене *y*: (od) *Vianneya*, (k) *Vianneyovi*, (poznám) *Vianneya*, (o) *Vianneyovi*, (s) *Vianneyom* (porov. s. 26). Zásadu dvojakého skloňovania v porovnateľnom pomere potvrdzuje prax. Na dokreslenie sme vybrali niekoľko ukážok: *Program návštevy bol doplnený o púť do Arsu, pôsobiska sv. Jana Vianneya. – Neodpoviem sám, ale dám slovo farárovi z Arsu, sv. Jánovi Vianneyovi. – Vo vďačnosti za Božiu milosť by bol Luther s Vianneyom asi zajedno. – Príbehy Františka z Assisi, Matky Terézie, Jána Vianneyho a iných svätých*

¹ Doklady v príspevku sme vybrali z korpusu *Omnia Slovaca III Maior* (18.01), ktorý vznikol zlučením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim6.1) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚEŠ SAV.

mali obrovský vplyv na môj život. – Kostol tu bol opustený a Jánovi Mária Vianneymu trvalo osem rokov, kým si získal zatvrdnuté srdcia horalov. – Motivovaní príbehom o svätom Jánovi Mária Vianney pripraviť s podporou Nadácie Orange originálne divadelné predstavenie Farár z (M)ARSU.

Dvojakému skloňovaniu mena *Vianney* zodpovedá dvojaké vyjadrovanie privlastňovacieho vzťahu: buď privlastňovacím prídavným menom *Vianneyov*, alebo tvarom genitívu podľa vzoru *kuli*: *Z Vianneyovej svednice a svednice iných svätcov ľudia odchádzali zmenení. – Keď Vianneyho sláva rástla, začali prichádzať pútnici.*

Zhrňame: Meno francúzskeho kňaza a svätca sa v slovenčine ustálilo v zdomácnenej podobe *Ján Mária Vianney*. Popri podobe *Mária* sa niekedy používa cudzí variant mena *Maria*. Pri skloňovaní pozorujeme variantnú pestrosť. Mená *Mária* i *Maria* vo funkcii mužských mien skloňujeme podľa vzoru *hrdina*. Priezvisko *Vianney* možno skloňovať podľa vzoru *kuli* i *chlap*, čomu zodpovedá jazyková prax. Celé meno sa skloňuje takto: G (*od*) *Jána Máriu Vianneyho/Vianneya*, D *Jánovi Máriovi Vianneymu/Vianneyovi*, A *Jána Máriu Vianneyho/Vianneya*, L (*o*) *Jánovi Máriovi Vianneyom/Vianneyovi*, I (*s*) *Jánom Máriom Vianneyom/Vianneyom*.

Silvia Duchková
Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV

Z WEBOVEJ PORADNE

Objekt supervízie. – Ako máme pomenovať osobu, ktorá je objektom supervízie? Má to byť *supervidant* alebo *supervizant*?

Pomenovania osoby, ktorá je objektom *supervízie*, v podobe *supervidant* či *supervizant* nie sú utvorené správne. Podstatné meno *supervízia* sa do slovenčiny i do angličtiny prevzalo z latinčiny. V angličtine sa osoba, ktorá vykonáva *supervíziu* (po anglicky *supervision*), pomenúva *supervisor* a osoba, ktorá podlieha *supervízii*, je *supervisee*. Osobné podstatné meno *supervisee* je podľa našich zistení v angličtine pomerne nové a uvádza sa iba v niektorých novších anglických výkladových slovníkoch. Predtým sa v angličtine používalo dvojslovné pomenovanie *supervised person* a *supervised subject*.

Slovenské ekvivalenty anglického výrazu *supervisee* nemožno utvoriť príponou cudzieho pôvodu *-ant*, lebo takto sa tvoria iba názvy osôb, ktoré činnosť vykonávajú, nie tých, ktoré sú objektom činnosti, napríklad *matulant* (kto maturuje), *projektant* (kto projektuje), *ašpirant* (kto ašpiruje), *simulant* (kto simuluje). Tak aj tvarom *supervizant*, resp. *supervidant* by sme získali opäť iba pomenovanie osoby, ktorá vykonáva supervíziu a pre ktorú sa slovenčine ujalo pomenovanie *supervízor*.

Od podstatného mena *supervízia* možno utvoriť sloveso *supervidovať* (podobne ako *revízia* – *revidovať*) aj trpné prídavné *supervidovaný* (napr. *supervidovaná osoba*) a spodstatnené prídavné meno *supervidovaný* (podobne ako *nadriadený*, *predstavený*).

Osobu, ktorá vykonáva *supervíziu*, teda nazývame *supervízor* a osobu, ktorá podlieha *supervízii*, odporúčame nazývať *supervidovaný*, resp. *supervidovaná*.

Cyril a Metod. – Ako sa správne číta názov Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave?

Jazykovo správne je spojenie *Univerzita svätého Cyrila a Metoda v Trnave* aj *Univerzita svätých Cyrila a Metoda v Trnave*.

Pri pomenovaní školy, sviatku, pamätníka a pod. podľa dvojice vierozvestcov *Cyrila a Metoda* prívlastok *svätý* sa vzťahuje na obe mená, preto netreba toto prídavné meno dávať do tvaru množného čísla; použitie množného čísla je možné, ale nevyžaduje sa a častejšie sa používa väzba s jednotným číslom (porov. názov *Sviatok svätého Cyrila a Metoda*). Z gramatického hľadiska ide o zhodu adjektívneho prívlastku s viacnásobným členom vyjadreným podstatnými menami. Takýto prívlastok sa vzťahuje na všetky členy viacnásobného vetného člena, ale formálne sa vyjadruje iba v spojení s prvým z nich, pričom sa s ním zhoduje v rode, čísle a páde. Pri ostatných členoch sa vypúšťa a chápe sa implicitne – porov. spojenia *môj otec a matka*, *v našej myslí a srdci*, *slovenský jazyk a literatúra* a pod.

Šaliansky a tornal'ský. – Prečo je správne *šaliansky* a nie *šal'ský*, keď napr. od názvu *Tornal'a* je prídavné meno *tornal'ský* a nie *tornaliansky*?

Od miestnych názvov s jednoslabičným slovotvorným základom sa tvorí mužské obyvateľské meno príponou *-an*, ženské obyvateľské meno príponou *-ianka* a prídavné meno príponou *-iansky*, napr. *Čaba – Čaban – Čabianka – čabiansky*, *Seňa – Seňan – Senianka – seniansky*, *Šuľa – Šuľan – Šuľianka – šuľiansky*, tak aj *Šaľa – Šaľan – Šalianka – šaliansky*.

Od názvu *Tornal'a* sa mužské obyvateľské meno tvorí príponou *-čan*, ženské obyvateľské meno príponou *-čanka* a prídavné meno má príponu *-ský*. Takto sa tvoria obyvateľské mená od miestnych názvov, ktoré majú na konci slovotvorného základu spoluhlásku alebo je na konci samohláska, ktorá odpadá; prídavné meno má príponu *-ský* alebo *-(c)ký*, napr. *Martin – Martinčan – Martinčanka – martin'ský*, *Prešov – Prešovčan – Prešovčanka – prešov'ský*, *Žilina – Žilinčan – Žilinčanka – žilinský*, *Bratislava – Bratislavčan – Bratislavčanka – bratislav'ský*.

Priezvisko Štefánik. – Priezvisko Milana Rastislava Štefánika niektorí ľudia vyslovujú mäkko, iní s tvrdým *t* a niekedy aj s tvrdým *n*. Ktorá výslovnosť je správna?

V odlišnej výslovnosti priezviska *Štefánik* sa odráža odlišný miestny úzus v niektorých častiach Slovenska. Priezvisko *Štefánik* je domáce, utvorené z mena *Štefan* [vysl. š'te'fan] domácou slovotvornou príponou *-ík/-ik* podobne ako priezviská *Janík*, *Pánik*, *Cigánik*, *Kvietik*, *Pántik*, *Furdík*. Pri

domácich priezviskách sa *d, t, n* pred príponou *-ik/-ik* vyslovuje mäkko [d', t', ň]. Pri kodifikácii výslovnosti priezviska *Štefánik* sa uplatnila zásada, že pri celonárodne známych priezviskách domáceho pôvodu sa vyžadujú spisovné výslovnostné prvky. Priezvisko *Štefánik* s mäkkou výslovnosťou [š'ťefáňik] sa zaradilo aj do Pravidiel slovenskej výslovnosti (2005, 2009).

Je slovo *štatutár* spisovné? – Možno v úradnom styku používať aj slovo *štatutár* alebo je vhodnejšie spojenie *štatutárny zástupca*?

Slovo *štatutár* je spisovný výraz, odborné sa ním pomenúva osoba, ktorá má (získala) určitý *štatút* (t. j. právny vzťah), napríklad *štatút utečenca*. Slovom *štatutár* sa skrátene nazýva aj *štatutárny zástupca*, t. j. osoba oprávnená konať v mene organizácie, firmy, obce a pod. Slovo *štatutár* v tomto význame sa vo Veľkom slovníku cudzích slov (2008) hodnotí ako hovorový výraz, čo znamená, že ide o spisovný výraz, ktorého používanie sa po štylistickej stránke obmedzuje na neoficiálny jazykový prejav – v oficiálnom prejave by sa malo uprednostňovať zložené pomenovanie *štatutárny zástupca*. V súčasnosti sa však slovo *štatutár* používa v slovenčine najmä v tomto (druhom) význame a jeho príznakovosť sa už prakticky nepociťuje.

***Sinti* alebo *Sintovia*?** – Aký je tvar nominatívu množného čísla od slova *Sint*?

Etnické pomenovanie *Sint* sa v slovenských výkladových slovníkoch ani v slovníkoch cudzích slov neuvádza. Podľa dokladov z internetu ide o prevzaté pomenovanie etnickej skupiny Rómov žijúcich na území Nemecka.

Názov *Sint* odporúčame používať v uvedenej podobe a skloňovať podľa vzoru *chlap*. V nominatíve množného čísla odporúčame uprednostniť tvar *Sinti* (ako *Kelti*), nemožno však vylúčiť ani tvar *Sintovia*, ktorý sa začal používať pravdepodobne pod vplyvom tvaru *Rómovia*. V inštrumentáli množného čísla je tvar *Sintmi*. Príslušné prídavné meno má podobu *sintský* (ako napr. *rómsky, keltský*), napr. *sintský výtvarník, sintská komunita*.

***Reprezentanti* a *reprezentanty*.** – V cenovej štatistike sa pre zisťovanie cenu používa výraz *reprezentant*. Ako sa skloňuje výraz *cenový reprezentant* v množnom čísle?

Slovo *reprezentant* ako neživotné podstatné meno, ktorým sa v cenovej štatistike pomenúva zisťovaná cena, je príkladom homonymného slova, ktoré vzniklo prenesením pomenovania človeka na vec. Podstatné mená mužského rodu *reprezentant* „osoba“ a *reprezentant* „vec“ sa od seba odlišujú gramatickou kategóriou životnosti, s čím súvisí ich odlišné skloňovanie: životné podstatné meno *reprezentant* sa skloňuje podľa vzoru *chlap*, neživotné podstatné meno *reprezentant* sa v množnom čísle skloňuje podľa vzoru *dub*. To znamená, že homonymá budú mať odlišné tvary nominatívu a akuzatívu množného čísla, napr. *mladí reprezentanti zápasu*, *privítať mladých reprezentantov* – *cenové reprezentanty*, *pre cenové reprezentanty platí zásada číslovania*. Prenášanie pomenovania človeka na vec alebo zviera, prípadne opačne, pomenovania zvieraťa na človeka, je v jazyku častý jav, porov. *antagonista* (osoba), mn. č. *antagonisti* – *antagonista* (sval; látka), mn. č. *antagonisty*, *činiteľ* (osoba), mn. č. *činitelia* – *činiteľ* (faktor), mn. č. *činitele*; *parazit* (rastlina, živočích), mn. č. *parazity* – *parazit* (osoba), mn. č. *paraziti*.

PRIPOMÍNAME SI

5. júl 2021

70. výročie narodenia lexikografky a prekladateľky **PhDr. Márie Kováčovej**. Študovala v r. 1969 – 1974 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave latinský jazyk – francúzsky jazyk a v r. 1984 – 1987 slovenský jazyk. Od r. 1989 pracovala ako odborná pracovníčka v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV. Venovala sa výskumu dejín slovenského jazyka, lexikológii a lexikografii. Ako autorka hesiel spolupracovala na 3. až 7. zväzku Historického slovníka slovenského jazyka (1994 – 2008) a 2. zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka (H – L, 2011). Zomrela 12. apríla 2010 v Bratislave.

21. júl 2021

70. výročie narodenia vojvodinskej slovakistky a vysokoškolskej pedagogičky **prof. PhDr. Anny Marićovej**. Po skončení vysokoškolského štúdia slovenského jazyka a literatúry na Filozofickej fakulte Univerzity v Novom Sade zostala pracovať na fakulte ako asistentka predmetu slovenský jazyk na katedre slovenského jazyka a literatúry. Vo svojej výskumnej a pedagogickej činnosti sa zaoberala hlavne používaním spisovnej slovenčiny vo Vojvodine, dialektológiou, onomastikou a komparatívnym výskumom slovenského a srbského jazyka. V r. 2007 absolvovala pracovný pobyt v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV. Výsledkom dialektologického výskumu jej rodného nárečia bol okrem iných prác aj Slovník pazovského nárečia (2011). V r. 2011 – 2016 bola členkou redakčnej rady časopisu Kultúra slova. Zomrela 23. 6. 2016 v Novom Sade.

2. august 2021

90. výročie narodenia jazykovedca **Mgr. Štefana Michalusa**. Po absolvovaní štúdia slovenského a nemeckého jazyka na Filozofickej fakul-

te Univerzity Komenského v Bratislave v r. 1956 pôsobil ako učiteľ a od r. 1966 až do svojej smrti pracoval v Jazykovednom ústave L. Štúra SAV. Desať rokov (1971 – 1981) vykonával funkciu vedeckého tajomníka ústavu. Oblasťou výskumu Š. Michalusa sa stala slovná zásoba spisovnej slovenčiny (lexikológia a lexikografia) aj praktické otázky jazykovej kultúry. Spoluautorsky sa podieľal na tvorbe Slovníka slovenského jazyka (od 2. zv.), Krátkeho slovníka slovenského jazyka (1987) a Synonymického slovníka slovenčiny (1995). Počas svojho života získal viacero významných ocenení (podrobnejšie v medailóne na <https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/2001/5/ks2001-5.html#spomienka-na-stefana-michalusa>). Zomrel 2. 11. 1995 v Bratislave.

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300